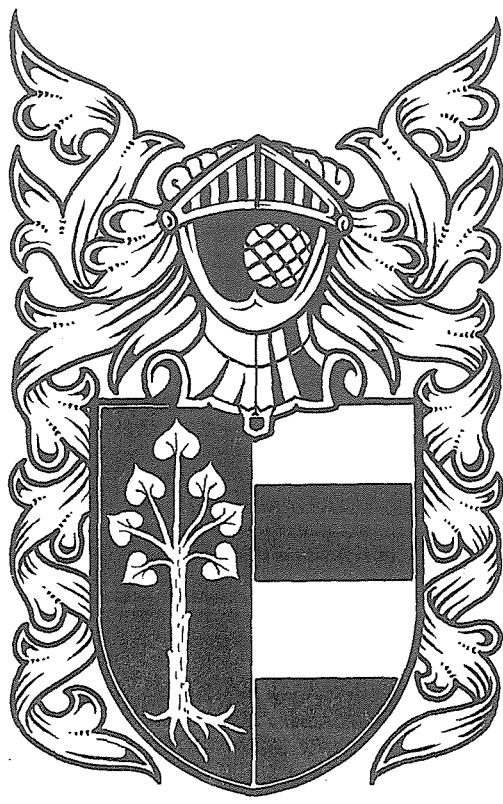

DŮM KULTURY ROH
KRÁLOVOPOLSKÉ STROJÍRNY BRNO

I N F O R M A C E

GENEALOGICKÉ
A HERALDICKÉ

4
—
1983

Z ČINNOSTI KLUBU

Očista názvosloví v české heraldice.

Tento článek je stručným výtahem z přednášky Jaromíra Vojtěcha Pelikána, pronesené dne 20. září 1983 v GH klubu v Brně.

Tato přednáška měla za úkol odstranit jednak cizí výrazy, které během času byly většinou převzaty z cizí odborné literatury, jednak názvy, jež přesně nevystihují podstatu věci a vedou často až k nesmyslům. V dnešní době je česká spisovná řeč tak bohatá na výrazy, že je možno každou věc i předmět nazvat přesně přilehlavým názvem a tak i ve znakovnalství. Proto je nejvýše na čase tyto nevhodné výrazy vyřadit.

Slovem erb se často myslí štit a píše se nesprávně "v erbu" je nějaký obrazec. Úplný erb sestával vždy ze štitu, přilby s točenicí nebo korunou, s klenotem a s pokryvadly. Bojový štit byl v podobě rovné desky vyrobení z tvrdého dřeva, patazené koží a na okrajích s kováním. Na něm byly zpodobeny obrazce různého druhu. Proto je chybou popisovat "ve štitě", což by znamenalo nějakou nádobu různého tvaru. Podobně pole buď jednoduché nebo vzniklé dělením štitu. Pole je vlastně v přírodě a nikoli na štitě. Ten na zdí poloviční nebo rozdělený uprostřed kolmou čarou, není rozpoltý, štípený či štěpený - ale dělený. Válečný štit se štípal jedině v boji údery, ranami nepřátel, proto byl využíván kovovými pásy. To byl především kolmý pruh a nikoli kůl, kolík či prut. Štit napříč dělený uprostřed dvěma čarami vodorovně znamená pás a nikoli břevno nebo štrych. Břevno je kláda dřeva otesaná a vzniklá z kmene stromu. Pás nosil každý muž a je vždy příčný.

V krutých bojích muže proti muži trpěl nejvíce bojový štit, který chránil tělo bojovníka. Po boji bylo nutno poškozené štity odborně opravovat. Ve válečném tábore byli kromě služebníků také kováři a zbrojíři, kteří opravovali poškozenou zbroj i zbraně. Poškozené štity pobíjeli novými plechy nebo pláty z kovů a opatřovali je novými nátěry barev. Tím vznikla heraldická znamení. Mnohé válečné štity měly ve svém středu puk, pukliči či pupek někdy i se zahrocením. Z toho časem vznikly různé obrazce jako výzdoba. Byly to hvězdy o 6 - 8 paprscích, růže o 5 lístcích, kotouče, lví hlavy a pod. Také kříže různých tvarů

vyztužovaly pevnost štitů, zvláště středu, který nejvíce trpěl ranami. Štit křížem rozdelený uprostřed je nesprávně nazýván čtvrcený a vzniklé části polemi. Čtvrcení znamená vlastně násilné sekání nebo řezání něčeho. Správnější je dělení na čtyři části. Cesta a řeka na štítě jsou jen v přírodě. Podobně poloutrojžíží na štítě, znak starobylého rodu Drslaviců v Čechách. Stejně tak poloutrojčáří, ale správně štít na zdál dělený, jehož pravá část je bílá a levá černá se třemi bílými pruhy. Byl to znak panských rodů z Bítova, z Bolehradic, z Branišovic, z Bukoviny, z Holštejna, z Húzova, z Kněžic, ze Sovince a z Újezda, vesměs na Moravě. Hřeben na štítě - chybně, ale ozubená krokoev pp. z Bozkovic. Routy - nedobře z německého Rauten, ale kosočtverce.

Lev, lvice, levhart - či lev trojího druhu?

1) Lev vzpřímený, rozsápaný či vzepjatý, obrácený pravidelně do prava, ale nikoli ve skoku, je pravým lvtěm ať je korunován či nikoli, s jednoduchým nebo dvojitým oharem. Obyčejně se zdobuje pouze se čtyřmi prsty, což je nesprávné. Každá kočkovitá šelma má správně pět prstů na každé noze.

2) Lev kráčející do prava s pravou tlapou pozdvíženou a bez čelenky, s ohánkou nad hřbetem, je lvice. Byl to znak starožitného rodu panského - Markvarticů.

3) Leopard byl nazýván lev buď vzpřímený nebo kráčející jako lvice, ale s hlavou v průčeli a s ohonem nad hřbetem. Skutečný levhart je v přírodě a to zcela odlišný a proto by se měl zcela vyloučit z české heraldiky. Správně měl by být pouze lev a lvice.

Orel a orlice nejsou v letu, ale v přípravě k němu, majíce nohy roztažené. Všichni ptáci při letu mají nohy nazpět vodorovně natažené. V německém názvosloví je znám pouze orel (der Adler). Moravská orlice bývala původně bez čelenky, podobně jako slezských knížectví, protože byla v lenním poměru k císařům římsko-německým a později ku králům českým. Úplnou samostatnost tyto země neměly. Korunky byly těmto orlicím přidány později jako doplnky. Dvojhlavý orel byl symbolem Říše východní a západní. Supí hlava - nedobře, ale orlí hlava. Supí u nás nebylo a ti mají holý krk, kdežto orli mají hrdla obrostlá peřím stejné barvy jako tělo. Perizon - nesprávně, ale pružina na hrudi a křídlech orla v podobě půlměsice zakončená trojlístkem.

Hlava kančí, sviní, svinská - nemístně, ale hlava divokého vepře, štětináče. Kanec a svině jsou nadávky a proto nepatří sem. Bylo to znamení starobylého panského rodu Buziců v Čechách. Ocas u zvířat - správněji ohon, ohánka a chvoat u koní k ohánění proti obtížnému hmyzu. Figura en face či ve visiru - nedobře, ale v průčelí, čelem proti divákovi. Figura rostoucí - chybně, ale vynikající, vystupující z něčeho, většinou nad přílbou z koruny i z točenice. V přírodě rostou stromy a jiné rostliny a nikoli ve znakoznalství. Fenix - nesprávně, ale pták ohnivák, který se spaluje v ohni a obnovuje k novému životu. Gryf z německého Greif - chybně, ale pták noh, vybájený to tvor horní část ptáka a spodní lva. Pegas - nedobře, ale okřídlený kůn básníků. Obě tato znamení byla k nám uvedena z ciziny v době renesanční. Koule, kuličky, kroužky - nedobře, byly to vlastně velké hlavice hřebů na štítech, které vyztužovaly jejich tvrdost. Vidle, podávky - neto vidličky, jídelní příbor? Vidle májí více hrotů a slouží k nabírání pícnin pro dobytek. Podávky mají pouze dva silnější hroty k napichování snopů obilí a slámy. Původní vidličky na jídelním stole měly také jen dva hroty s krátkými držátky a proto je možno považovat za jídelní příbor. Dvě zkřížené vidličky měli tito vladykové v Čechách: Leskovci z Leskovce r. 1583 přijatí do stavu panského, Boryňové, Lhotové a Senectí ze Lhoty a Belvicové z Nestvic původem z Horní Lužice, od 16.st. u nás. Korbel na štitě - nemístný název, ale správně část, čtvrt vozového kola, t.j. loukoť se dvěma špicemi vybíhajícími z hřídele. Korbel je vlastně nádoba na pivo a víno. Toto znamení na štitě bylo oblíbeno v plzeňském kraji v řadě vladyckých rodů: Chotků z Chotkova a Vojnína teprve nedávno vymřelém v hraběcím stavu, Lažanských z Bukové také v hraběcím stavu a snad dosud žijících, dále Chuchelských a Žehušických z Nestajova, Lehomských z Malevic, Rousů z Lipna, Stanovských z Čechtic, Žitní z Myslovic a j. Šraňk - nedobře, raději přepážka, otácející závora. Byl to plot sbity z dřevěných planěk a užávával vjezd do ulice v nehrazeném městečku nebo tržní vesnici a sloužil výběrčím cla, mýtného při pořádaných jarmarcích. Mořská mužle - správněji lastura, hřebenatka rýhovaná, vypouklou stranou v průčelí. Ve středověku to byl odznak zbožných poutníků na kloboucích a kurnách, kteří konali dalekou pouť pěšky ke hrobu sv. Jakuba Většího, a poštola Kristova do Compostele ve Španělsku. Muří noha - nesprávně,

ale hvězda o pěti rozích, známka, merka dle Koláře a Krále. Jsou to vlastně dvě šíhelnice navzájem propletené o pěti rozích jak je vyobrazeno v DZ Olomouckých z let 1588-99 se jménem Hynka Brtnického z Valdštejna. Je to odznak nějakého nám neznámého bratrstva. Kobylka, fantastický tvar ptáka s lidskou hlavou - nesprávně ale pták s lidskou hlavou. Bylo to znamení některých vladických rodů ve druhé polovině 14.st.

Zavinutá střela pánského rodu Benešoviců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Páni z Kravař na Morevě měli zavinutou střelu na štíť t. j., hrot šípu široce rozložený do okrajů štítu a spodní konec ovinutý bílým šatem rozevlátým do stran a paty štítu. (Dva obrázky v barvách Petra z Kravař z r. 1412 v deskách olomouckých, VIII.kniha).

Rohatá střela se časem změnila, ve spodní části na místě připevněné látky vznikly kovové rohy stočené dolů na způsob lučiště nebo podkovy. Kromě toho jsou tu ještě jiné možnosti a to:

- 1) Zavinutá střela (dle Dalimilovy kroniky a Aug. Sedláčka)
- 2) Odrovač, "odřívous" z pglštiny (dle B.Paprockého)
- 3) Střela na lučišti bez viditelné tětivy (dle V.Krále a A.Masáka)
- 4) Střela na podkově
- 5) Ostruha starého vzoru
- 6) Šíp s kusem látky namočené do smíly k zapalování doškových střech (J.Louda).

Je to otázka prozatím nevyřešená. Je nutné shledávat stará vyobrazení a tyto pøovrhávat ke konečnému vysvětlení.

Helma, hemelín, z německého Helm, šturmhaub - nesprávně, ale přílba buď kolcí nebo turnajská. Monile na hrdle přilby - nedobře, ale zlatý nákrční řetěz s penízem pouze na turnajové přilbě. Fafrnoch - chybě, ale pokryvadla. Klenot na přilbě z něm. Helmkleinod - vadně, spíše ozdoba, okrasa přilby. V bojích se neuplatňovaly, ale v kolbách a turnajích byly oblíbeny. Colana - nemístné, ale řetěz obtočený kol štítu. Byl to odznak některých rytířských řádů, zvláště zlatého rouna. Devisa - nedobře, ale osobní nebo rodové heslo psané na pásece pod štítem od doby renesance do dneška. Atributy - nemístné, ale odznaky buď světských hodností a také církevních nebo svatých osob. Epitaf - nedobře, ale pamětní deska posmrtná nebo malovaný obraz představující jednotlivce nebo celou rodinu zemřelých. Podobně i tesané reliéfy z

Kamenů. Rundace, rundály, z něm. Rund, okrouhlý - chybně, ale pohřební štíty. Byly buď vyšité na tkaninách nebo malované na dřevěných deskách v uměleckém provedení s rodovými znaky a nápisy. Jejich obliba byla v 16. - 18. století. Dnes jsou velmi vzácné. Blasonování znaků je odvozeno z francouzštiny a je nevhodným výrazem pro slovní popis. Správný popis má být vždy přesný, srozumitelný a stručný. Tinktury - správnější heraldické barvy a kovy. Jsou to původní ^{ne}míchané barvy v surovém stavu. Smíchaných barev se používá jen k doplňkům.

Čtyři střely (šipky) odstředivé vybíhající ze středu štítu, či z puklice do čtyř stran byly znakem pp.ze Švábenic na Moravě. Může se jednat o kříž zvláštního tvaru nebo také o válečnou udici. Hříč jsou tři ostré háky vybíhající podobně z pupku štítu a směřující do horních koutů a do spodu štítu. Je nejisté, jsou-li to koňská puščadla a symbol koňského práva (dle M. Koláře a A. Sedláčka) nebo válečné udice poноžní, které se pohazovaly kolem opevněného tábora za účelem zraňování nohou koní nepřátelské jízdy. Dle V. Krále znamení stříbrného hříče na červeném štítě měly staré vladické rody Kekulové ze Stradonic, Kozelkové a Slachové z Hřivic v Čechách a Bílovští ze Slavíkovic na Moravě. Hever, kluk - správněji napínák, hák k napínání tětivy samostřílu. Na červeném štítě dva stříbrné a zkřížené napínáky měli vladickové Orelští ze Sán. Rejtarské šorocáry - správněji jízdecká kopí obyčejně dvě zkřížená opatřená malými praporečky na štítě, ale i nad přilbou, lišila se od kopí pro přední vojsko. Tyto se nazývaly cílníky či dardy - správněji kopí či páky a to bez praporeček. Vinný lis - nedobře, ale kříž sv. Antonína, kterému chybí horní rameno. Bálíkové a Sobkové z Kornic měli na červeném štítě tři stupně a na nich stojící kříž sv. Antonína, jehož postranní ramena byla zakončena koulemi, vše zlaté. Tento rod, pocházející ze Slezska přešel také na Moravu a žije snad dosud.

Čabraka, kropíř - raději okrasná příkrývka na jezdeckém koni od hlavy až k ohonu se znaky zemí panovníka nebo veimože s rodovým znamením. Štitonoš je nositel štítu, buď sám panovník jako jezdec na koni nebo korouhevni pán i rytíř. Štitonoš byl také panoš držící v obou rukou před sebou štít se znakem svého pána. Na rozdíl od toho strážci štítu bývají dva a jsou buď shodní nebo rozdílní. Byli zpodobňeni jako andělé, lidé, ptáci nebo zvířata, kteří stojí na některé podnoži.

Alianční štity či znaky - nesprávně, ale sdružené. Byly to znaky dvou manželů nebo zděděných a vymřelých rodů, panství, zemí i znamení důstojenství. Srdeční štítek býval na velkých sdružených štítích, ale jeho název je správně střední štítek. Každý žijící tvor má srdece na levé straně a proto tento výraz je nemístný. Armorial, kódex, erbovník - česky správněji kniha znaků kreslených nebo malovaných, buď v originále nebo také i v přetisku. Figury na štítích heroldské a obecné - lépe obrazová znamení na štítach i nad přílbami. Damaskování - česky správněji vyplňování, zkrášlování prázdných částí štítu, vzniklo v době renesanční. Šrafování - správněji čárkování a tečkování na rytinách bylo zavedeno r. 1638 od učeného jesuity Silvestra a Petra Sezota v Římě. Predikáty - nesprávně, ale přídomy, tituly. Jména panských a vlastnických rodů byla odvozena od hradů a tvrzí stavěných na vysokých kopcích nebo při řekách. U stavu panského se ustálila dřívější, u stavu vlastnického až na počátku 16. století. V novější době byly zcela vymyšleny u erbovníků pocházejících ze stavu městského. Diplom na udělení erbu a přídomeku - správněji erbovní list nebo majestát, jímž panovník povýšil zasloužilou osobu o stát, zemi nebo obec do stavu. Také vesniči povýšil na městečko, nebo městec na město a nadal znakem. Nobilitace - správně pošlechtění, povýšení nebo přijetí do stavu. Erbovník, nobilitant - osoba obdarovaná přídomekem a znakem ze stavu svobodných měšťanů, úředníků nebo svobodných sedláků, mand, nápravníků, rychtářů, dvořáků a mlynářů. Po válkách husitských bylo velmi rozšířeno. Erbovní strýcové bývali přijati k erbu již stávajícího erbovníka. Byl to buď příbuzný nebo zcela cizí osoba za úplatu. Muselo to být potvrzeno novým majestátem. Tento způsob byl přijat v 16. století z Polska a po r. 1620 zcela zanikl. Saalbuchy - nesprávně, ale kopíáře, regesta erbovních listů vydaných z české královské kanceláře pro země koruny české. Ty jsou od r. 1527 zachovány jednak v originálech, jednak v úředních opisech.

Poznámka.

Redakce GHI uvítala podnětnou přednášku J.V. Felikána a otiskla její podstatný obsah, neboť společně s autorem si uvědomuje, že heraldická terminologie zaostává za současným vývojem heraldického badání. Výsledky mnohých prací jsou devalvovány nepřesnou rozmíštanou heraldi-

dickou terminologií, otrockým přejímáním cizích termínů a v popisu slovních vazeb. K terminologii a popisu znaku se přistupuje z metodologicky neujasněných pozic. Skrovné výsledky na tomto poli jsou nezřídka poznámenány voluntarismem a subjektivismem.

Uvědomujeme si, že heraldická terminologie nemůže být výsledkem jednotlivce, ale širšího kolektivu zahrnujícího specialisty z různých oborů. Nemůže být oktroj, ale musí být přijata v přesvědčení o její správnosti z mnoha hledisek. Každý termín bude třeba podrobit historické analýze, interpretovat jeho funkci, zkoumat jej z jazykovědné stránky a při jeho konečném stanovení přihlédnout, jak dosavadnímu vývoji heraldické terminologie, tak k potřebám současné heraldiky.

Neuspokojivý stav heraldické terminologie se zejména jeví v absenci názvů jednotlivých částí znaku (druhů štitů, přileb, přikryvadel), což je zvláště důležité pro výstižný umělecko-historický (sfragistický) popis znaku. Odlišení heraldického popisu vynikajícího stručnosti a určitou literární kvalitou od umělecko-historického popisu je v době přibývajících heraldických poznatků a podrobnějšího zkoumání heraldických pramenů nesbytností. Vždyť například heraldický popis znaku podle pečeti může vést k porovnání pečeti ze stejného typáře a k odstranění chyb ze špatného čtení pečeti.

Na rozdíl od autora přednášky se však domníváme, že se v heraldické terminologii bude projevovat obecný trend - přejímání cizích názvů. Pojmy jako helmice, klenot, štít a pod. asi zůstanou pevnou součástí heraldické terminologie. Při řešení terminologického problému lev - lvice, orel - orlice bude rozhodovat starší heraldická terminologie. Nelze také srovnávat heraldická zvířata se skutečností a z tohoto důvodu odstraňovat staré názvy (leopard, panter a pod.). Dovedeno "ad absurdum" bychom museli tvrdit, že v naší heraldice neexistuje lev. Heraldická terminologie se nevyhne přejímání slov v přeneseném významu, např. Heraldické pole, tyglickový štít, což je obvyklé i v jiných vědních oborech. Pozitivním přínosem přednášky je snaha autora, aby heraldická terminologie odpovídala původnímu významu figur zvláště heraldických (pás, pruh). Bohužel, se nám zachovalo velmi málo heraldických skutečných štitů. Nelze vyloučit, že štity byly zpevněny dřevěnými deskami.

Redakce věří, že uveřejněním obsahu přednášky upozorní na zatím zanedbávané odvětví heraldického bádání a vyvolá konstruktivní diskusi.

redakce

Vycházka do Čech pod Kosířem.

Za krásného, ale už chladného podzimního rána dne 1. října 1983 vydala se skupina členů našeho klubu linkou ČSAD do Prostějova a od tu další linkou do Kostelce na Hané. Po hodinové chůzi jsme se octli na návsi v Čechách p.K., kde nás už očekávali naši přátelé z VSM v Olomouci. Historického výkladu se ujal B. Zankel a seznámil nás s historií Čech p.K. a provedl nás dendrologicky vzácným zámeckým parkem a ukázal i stavební zajímavosti v parku a rodové pohřebiště hr. Sylva-Tarouců. Po shlednutí Pamětní síně Josefa Nánesa v jednom ze sálů zámku, nyní ve správě Okr. musea v Prostějově, jsme vyšli vstříc dalšímu cíli naší vycházky - Laškovu.

Zdejší zámek, využívaný nyní pro potřeby MNV a nedávno opravený, nás na nádvoří překvapil dvěma pamětními deskami, málo známými, připomínající ve zdejším kraji manévry císařské armády v r. 1867 a pobyt tehdejší generality v zámku i samotného rakousko-uherského císaře. Tehdejší majitel statku a zámku Hermenegild Bóhumil Kolář věděl dobře, proč dává svůj zámek armádě k dispozici. Od dob manévrů se psával H.B. Kollarz řl. Lasskow-Lessan.

Z časových důvodů jsme museli vypustit prohlídku zámku v Krakovci, asi hodinu cesty vzdáleného. Našli se však dva odvážlivci a zdatní chodci - ing. Svoboda a s. Škrla - kteří usilovným pochodem zvládli trasu asi 7 km o nemalém převýšení, za což byli odměněni pohledem klíčovou dírkou zdejších zámeckých vrat na oprýskané arkádové nádvorí zámku.

Ostatní účastníci šli turistickou cestou, t.zv. Terezíným údolím, jedním z výletních míst okolí Náměště na Hané, k poslednímu cíli tohoto dne, zámku v Náměště na Hané. Po prohlídce zámecké instalace po posledních majitelech Otáhalech, velkobchodnících se železem v Olomouci a unikátní sbírky slavnostních kočárů olomouckých arcibiskupů, jsme se rozloučili s členy VSM v Olomouci a odjeli vlakem do Prostějova a au-

tobusem do Brna.

Vycházka se zdařila, přispělo k tomu pěkné počasí a krásná podzimní příroda. Všech 16 účastníků vycházky si znovu uvědomilo, že i turisticky málo významná místa a objekty mají svoji zajímavou historii a stojí za shlédnutí a obětování jedné volné soboty.

V.Walter

Otzázníky kolem života a smrti Jana Žižky z Trocnova.

Členská schůze klubu spojená s přednáškou se 20. října 1983 konala ve velkém sále DK ROH KSB. Naším vzácným hostem byl spisovatel Miroslav Ivanov, který hovořil o své knize "Kdy umírá vojevůdce" a o osobnosti Jana Žižky z Trocnova. Kromě zajímavých momentů ze života tohoto husitského vojevůdce se Dr. Ivanov věnoval hlavně okolnostem nálezu Žižkových kostí v Čáslavi a svému podílu na jejich identifikaci. Seznámil přítomné s metodikou své práce, s podílem zahraničních vědců na tomto výzkumu i se závěrečným výsledkem zkoumání ostatků. Na přednášku navázala neformální beseda, v níž spisovatel zadpověděl četné dotazy posluchačů a na závěr večera proběhla autogramiáda autora. Ke zdařilému průběhu večera přispělo výstižné pravidlní slovo Dušana Uhlíře. Přednášky se zúčastnil rekordní počet přítomných členů a hostů v počtu 164 osob.

redakce

ČLÁNKY A STUDIE

Novodobá erbovní síň v budově České národní rady.

Jiří Čarek

Vyslovíme-li pojem "erbovní síň", vybaví se nám jistě řady znaků v píseckém hradě nebo v kapli v Jindřichově Hradci. To jsou ovšem sály s řadou erbů panských rodin vymalované v době kvetoucího rytířství. Ale sál s řadou znaků namalovaných před nemnoha lety můžeme vidět v Praze, v sídle České národní rady. Nejde tu ovšem o znaky panstva, nýbrž o půl stovky znaků českých a moravských měst.

Důsledkem federalisace našeho státu vznikl požadavek důstojného sídla České národní rady. Stal se jím někdejší Thunovský palác ve Sněmovní ulici, který za první republiky byl sídlem senátu našeho Národního shromáždění. Tento palác potřeboval však vnitřní úpravy, k nimž patřilo zřízení menšího sálu pro zasedání předsednictva. K úpravě tohoto sálu se přistoupilo počátkem sedmdesátých let našeho věku.

Česká národní rada ustavila zvláštní komisi, která měla řídit úpravy síně a její výzdoby tak, aby symbolisovala význam předsednictva vládnoucího orgánu v České socialistické republice. K tomu účelu se zvolilo seskupení řady znaků českomoravských měst.

Za čelní stěnu sálu byla určena užší severní strana. Na ní byl umístěn velký znak hlavního města Prahy, provedený plasticky v patinované sádře Václavem Irmanovem. Na protější stranu byl zavěšen náš státní znak provedený v barevném gobelinu.

Nás ovšem zajímá především kazetový strop sálu upravený po způsobu renesančních stropů do 54 polí, v nichž bylo tolikéž bohatě zlacených a malovaných znaků českých a moravských měst. Výběr měst, která zde měla být zastoupena, provedla již zmíněná komise České národní rady. Neopírala se při tom o správní funkci měst, výběr nerozlišoval města krajské funkce ani okresní, jejichž početnosti by nestačil počet 54 kazet. Fříhliželo se zřejmě jen k tomu, aby byla zastoupena města všech krajů. Podle pořadí určeného a schváleného v komisi dne 23. ledna 1975 bylo v barvách namalováno 54. znaků měst. Jsou to tato města:

Středočeský kraj:

Čáslav, Kladno, Kolín, Kutná Hora, Mělník, Mladá Boleslav, Příbram
Jihočeský kraj:

České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice,
Strakonice, Tábor, Třeboň

Západoceský kraj:

Plzeň, Domažlice, Cheb, Jáchymov, Karlovy Vary, Klatovy, Tachov

Severočeský kraj:

Ústí nad Labem, Děčín, Liberec, Litoměřice, Louny, Most, Žatec

Východočeský kraj:

Hradec Králové, Havlíčkův Brod, Jičín, Litomyšl, Náchod, Pardubice,
Trutnov

Jihomoravský kraj:

Brno, Gottwaldov, Hodonín, Jihlava, Kroměříž, Prostějov, Uherské
Hradiště, Znojmo, Žďár

Severomoravský kraj:

Ostrava, Frýdek-Místek, Havířov, Karviná, Olomouc, Opava, Přerov,
Šumperk, Vsetín.

O správnou podobu těchto znaků pečovala komise pro otázky znaků měst, ustavená archivní správou ministerstva vnitra v roce 1968. Předseda této komise Dr. Jiří Čarek byl požádán o dozor nad kresbou i barevou znaků. Každý znak byl během práce i na hotové desce porovnán se starými i novodobými doklady.

Celý soubor znaků namaloval známý grafik Josef Herčík, který se osvědčil již na tvorbě poštovních známek se znaky měst, i na knize "Česká města". Ke spolupráci si přizval malíře Vladimíra Suchánka a Bohumila Zemánka. Malby byly provedeny akrylovými barvami, které mají trvalou svítivost a barevnost.

Tak dostal tento sál správnou heraldickou výzdobu, důstojnou české národní rady.

Rod Fialů ze Zubří.

Božena Kyjovská

Více než tři dlouhé odstavce jmen v posledním vydání brněnského telefonického seznamu zaplňují nositelé jména Fiala, které patří k obvyklým a častým českým příjmením.

Kolébka jednoho rodu Fialů leží na Českomoravské vysocině v malé, západlé vesničce Zubří, která dnes tvoří součást Nového Města na Moravě. Zde se kolem roku 1748 narodil první známý předek - Jan Fiala. Byl kovářem a 20.6.1773 se oženil s Annou Havlátovou, dcerou kováře Josefa Havláty ze Skřinářova (tehdy Křenářova) u Osové Bitýšky č.12 a jeho manželky Doroty. Mladí Fialovi bydleli s rodiči Havlátovými. Jan zřejmě převzal řemeslo, měli jistě i nějaká pole a brzy přišly děti. Fialovi měli pět synů, z nichž však pouze dva se dožili dospělosti. Nejstarší byl Josef, narozený 20.2. roku 1774, který zemřel 26.3.1784, pak přišel Ignác, který se narodil 31.7.1775 a zemřel 10.4.1776, třetí byl Václav, narozený 2.8.1779, čtvrtý (pokračovatel sledované rodové linie) František 17.9.1781 a konečně Tomáš, narozený 5.12.1783 zemřel 13.1.1784. Společný život Jana a Anny trval pouze deset let a potom byl náhle přerván úmrtím Anny v šestinedělí 28.1.1784 a o dva měsíce později následovala další smutná událost - úmrtí desetiletého Josefa. (V matrice zemřelých je mylně uvedeno, že měl dvanáct let).

Jan Fiala zůstal zcela sám se dvěma syny - pětiletým Václavem a tříletým Františkem, protože jejich dědeček Josef Havlát zemřel již 6.9.1778 a babička Dorota 2.6.1782. Jan Fiala se nedožil vysokého věku, zesnul za 9 let po své manželce dne 11.12.1793 ve svých pětačtyřiceti letech na vodnatelnost. Zdá se však, že se ještě před tím znova oženil, i když se nepodařilo objevit doklad o jeho dalším snatku ani o narození nových dětí. Zato však existuje zápis o tom (je-li ovšem na přesnost záznamu v matrikách té doby spolehnutí), že 9.1.1794 zemřel ve Skřinářově 14 (?) syn Jakuba Brodského, bednáře z Engelfortu (?) (30 let) a jeho ženy Anny, vdovy po Janu Fialovi (29 let). Podle toho by se tedy nevlastní matka Václava a Františka Fialových jmenovala také Anna a v průběhu manželství s J. Brodským v rozmezí let 1795-1799 se jí narodily ještě další 3 děti, ale všechny v dětství zemřely.

Synům Jana Fialy bylo při otcově úmrtí 14 a 12 let. Mladší z nich

František se 28.6.1805 příženil na půllán do nedalekého Vlkova č.2. Za ženu si vzal o devět let starší vdovu Františku Antošovou a to, co bychom dnes chápali jako věkově nerovné manželství, připadalo zřejmě oběma jako vhodné spojení v boji o existenci, který byl tehdy zvláště na Vysočině tvrdší než dnes, lidé byli realističtější a život méně komplikovaný. Dne 10.6.1807 se jím narodil syn Anton, který však 12.11. téhož roku na božec (křeče) zemřel a 20.6.1809 se narodila dcera Mariána, která však 14.2.1810 zemřela na stejnou chorobu. Františka sama žila přibližně až do r. 1809-1810 a František Fiala - 29 letý vдовec s půllánem po nebožce - se 15.5.1810 oženil znova. Tentokrát si vzal třiadvacetiletou Josefu Koláčnovou, dceru Jakuba Koláčného z č.37, který byl Františkovým svědkem při jeho prvním snatku. František a Josefa měli, pokud víme, jednu dceru a jednoho syna. Dcera Františka se narodila dne 20.8.1810, syn Jakub 15.8.1813 a jeho kmotrem byl nějaký příbuzný, rolník Jakub Fiala z Březí s manželkou Barberou. Když dospěl, cínil se 5.6.1843 s Magdalenu Šancovou z Říčan u Brna č.9, kde se rod Fialů značně rozkošatil. Jakub se zde živil jako tesař a sklenář. V zimě choďval do Brna pro sklo a s krosnou na zádech obcházel okolí, v němž sklenářů nebylo a zasklával, kde co měli rozbitého. Z jedné takové cesty se již domů nevrátil - buď někde zahynul anebo ho někdo připravil o život i o peníze. V té době však měl již tři potomky a tak mohl rod Fialů pokračovat dál. Nejstarší byla Aloysia narozená 3.9.1848, pak přišel 29.11.1849 Jan, Maria Magdalena 22.6.1854 a Henryk, narozený 17.6.1857, který však brzy zemřel. Všichni se narodili v rodném domě své matky.

Jan dostal později dobré místo ve službách majitele veverského panství, kterým byl tehdy svob. pán Mořic Hirsch z Gereuthu. Jako hajný, pak nadhajný vystřídal několik hájenek a působil na Pernštýně, U křivé borovice poblíž Kuřimi, v Zakřanech, Podhájí, v Lukovanech a konečně Pod komorou u Ostrovačic, kde byly jemu i jeho rodině domovem ty lesy, které inspirovaly Viléma Mrštíka k Pohádce máje. Jako čtyřia-dvacetiletý si vzal 9.2.1874 za ženu dvacetiletou Annu Brandstätterovou, dceru říčanského kováře Františka Brandstättera z č.66 a měl s ní v rozmezí téměř dvaceti let pět dětí - dvě dívky a tři chlapci. Ani tato rodina však nebyla ušetřena předčasných úmrtí.

Nejstarší dcera Marie se narodila 24.11.1875 ještě v době své babičky Fialové-Šancové a celý svůj život po provdání za Františka Temana až do své smrti 13.3.1956 prožila v Říčanech. Zato její mladší sestra Růžena zemřela v mládí kolem roku 1900, když se nakazila tuberkulosou při cestování svého mladšího bratra Antonína, který této chorobě také podlehl a oba byli pochřbeni v Žebětině. Jan a Annou si našetřili dost peněz, takže r. 1882 mohli koupit za 1400 zlatých v Říčanech dům č.48, na němž později hospodařil syn Emil (14.12.1880 - 6.4. roku 1945). Dům byl za osvobozenacích bojů koncem druhé světové války zničen. Dne 6.9.1895 se v Lukevanech č.1 narodil jejich nejmladší syn Vladimír. Ten se vyučil původně v nedaleké Zastávce slévářem, později vystudoval průmyslovou školu. Podílel se jako zaměstnanec čs. armády na budování pohraničních pevností na severní Moravě a 6.2.1939 náhle v Přerově zemřel. Četní potomci Marie, Emila a Vladimíra žijí dnes většinou v Říčanech a v Brně, mnozí z nich pracují v technických povoláních a nazývají tak v novém prostředí na řemeslo svého zapomenutého prapředka ze vzdáleného Zubří.

S rodinou Fialových byli sňatky spřízněny rodiny Havlátových, Koláčných, Šancových, Palečkových a Brandstätterových.

Havlátovi

byli usazeni v 18. století ve Skřindřově. Jejich jména je odvozeno podobně jako příjmení Havelka, Havlíček aj. od křestního jména Havel, latinsky Gallus. Víme o nich pouze to, že Josef Havlát byl kovář, který zemřel 6.9.1778 ve svých sedmdesáti letech a musel se narodit kolem r. 1708. Za ženu měl Dorotu, která zemřela 2.6.1782 a narodila se zřejmě v r. 1712. Jejich dcera Anna se provdala 20.6.1773 za kováře Jana Fialu.

Koláční

byli velmi rozvětvenou selskou rodinou ve Vlkově, kde byli na rozhraní 18. a 19. století usazeni v domech č. 6, 8, 25, 37 a snad i jinde. Jméno Koláčny se psávalo Kolaczny a patří ke jménům, označujícím činnost nebo nějaké zaměstnání - v tomto případě výrobce koláčů. Počle početnosti rodin ve Vlkově můžeme soudit, že to byl starousedlý rod spjatý s půdou. Dcera Jakuba Koláčného z č. 37, Josefa, se provdala 15.5.1810 za vdovce Františka Fialu.

Šancovi

Rod Šanců patřil ke starousedlým říčanským rodům a zároveň to byl rod nejrozkvětěnější a nejzámožnější. Jméno se psávalo Schanza a je zčeštěním německého slova die Schanze, což znamená obranný val, následem nebo hradbu a dostal je jistě člověk, který měl něco společného s vojenstvím řemeslem. V letech 1709 - 1806, tedy v rozmezí 97 let se v matrikách objevilo toto jméno 277x - byl to tedy silný rod - a přece v roce 1923, kdy V.J. Pokorný zpracovával dějiny Říčan se zde již nevyskytovalo - nebylo mužských potomků nebo se odstěhovali jinam. Z tohoto rodu pocházela Magdalena, dcera Jiřího Šancy z č.9 a manželka Jakuba Fialy. Jiří Šanca byl synem Tomáše Šancy a Marie Ondrouškové, dcery Martina Ondrouška z č.39. Narodil se před r. 1789.

Palečkovi

jsou též říčanskou rodincou. Jejich jméno je odvozeno od slova palec, t.zn. tělesné vlastnosti nebo podobnosti celého člověka, který připomínal paleček. Mariana Palečková se provdala v r. 1805 za Jiřího Šancu z č.9 a její dcera Magdalena Šancová si později vzala Jakuba Fialu.

Brandstätterovi

jsou nepochybně velmi starý, na Moravě usedlý rod, jehož prapředek se k nám však možná dostal jako kolonista zlákáný různými výhodami již ve 13. století, kdy byli povoláváni osadníci z Horní Falce a od Mohanu na dosud neobydlené Hřebečsko, t.j. kraj kolem Landškrouna, Svitav a Moravské Třebové.

Jméno Brandstätter, v němž slyšíme slovo ohně, spáleniště, se objevuje již v lánských rejstřících na Moravskotřebovsku jako jméno kovářské rodiny, s ohněm zacházející. První nám známý Brandstätter se jmenoval Josef, narodil se kolem r. 1747 neznámo kde a žil jako kovář a půllámk ve Zhoři č.2. Za ženu měl Josefu Klimešovou a pokud se dalo zjistit z matrik začínajících r. 1784 - čtyři syny. Před r. 1784 se musel narodit Karel, 14.3.1784 Franz, 26.1.1790 Johanes, který však již 19.10.1790 zemřel a 3.6.1792 se narodil nejmladší, opět Johanes. Všem dětem byl za kmotra mlýnář Matthias Fiala z Váverky a jeho žena Dorothea.

Ještě před r. 1805 se Branstätterovi odstěhovali do větší farní obce Zbraslaví č. 69, kde také Josef 7.5.1818 ve věku 63 let zemřel. Na

kovárně ve Zbraslaví pokračoval v otcovském řemesle František, který se 5.4.1810 oženil s Veronikou, dcerou revírníka Antona Nietzsche, Karel byl také kovářem a 25.5.1819 se ve svých 27 letech sňatkem s Mariánou Vařílkovou přiženil do Litostrova č.6. Zde se narodily jejich čtyři děti: Johan (16.6.1819), Antonina (5.5.1821), která však 5.7. r. 1821 zemřela na božec, Franzisca (1.4.1824) a konečně Franziscus (31.12.1826). V r. 1850 zakoupil Karel Brandstätter od Františka Kršky za 635 zlatých v Říčanech dům č.66, který býval panskou solajkou, plíhou a později kovárnou pro svého nejmladšího syna Františka. Tak se dostal i tento kovářský rod do Říčan. František se oženil 12.4.1853 s Antonií Vorsovou a v č.66 se jim 23.1.1854 narodila dcera Anna, 22.1.1856 František, 1.12.1857 Barbara, která zřejmě zdědila dům. Anna se provdala 9.2.1874 za Jana Fialu a tak došlo ke spojení dvou původně kovářských rodů v sousedství moravské metropole.

Předkové Anny Brandstätterové se dostali svými sňatkami do příbuzenského stavu s rody Klimešů, Vařílků, Palasů, Worsků a Kršků.

Klimešovi

Jméno je odvozeno od osobního jména světce Klementa či Klimenta nebo od slovesa *klimati* a je dosti rozšířeným příjmením. Anna Klimešová se provdala za Josefa Kršku a 9.9.1789 se jim v Říčanech č.1 narodila dcera Mariana. (Anna Klimešová nebyla zřejmě z Říčan, protože se s tímto jménem v říčanských matrikách nesetkáváme). Jejich dcera Josefa se stala ženou prvního Brandstättera - Josefa.

Vařílkovi

Jméno Vařílek se v minulosti psávalo Waržilek a je odvozeno z nějaké činnosti, která se vztahovala k vaření. V polovině 18. století žili v Lukovanech, odkud se přiženil Jan Vařílek do nedalekého Litostrova a jeho dcera Mariana se provdala později za Karla Brandstättera. Manželka Jana Vařílka, Antonie, pocházela z rodiny Palasových.

Palasovi

Žili v 18. století v Litostrově. Jméno Palas vzniklo z indoevropského kmene "pal", označujícího něco komolého, neřipištého. Například slovo palice je zdrobnělina slova pal: Pala, Palis, Pálka, Palan, Palas - znamená člověka paličatého, velké nebo tvrdé hlavy. I v němčině značí slovo Pfal kůl nahore zakulacený a české slovo palec označuje jediný

prst, který nevybíhá do špičky jako ostatní. Metouš Falas byl domkař v Litostrově č.6, jeho žena se jmenovala Barbora a byla porodní bábou. Její dcera Antonie, provdaná za Jana Vašíčka, ji v tomto povolání vyštídalá a její vnučka Mariana si vzala kováře Karla Brandstättera.

Worsovi

patřili k říčanským rodinám. Ve zdejších matrikách se toto jméno objevuje od roku 1743. Patří k typu příjmení, utvořených ze ženských osobních jmen, která dostávali manželé žen, vlastnících dílů nebo nemanželští synové. V tomto případě by šlo o jméno Uršula, Voršila a mělo by tedy znít Vorša. Koncovka -a může ovšem znamenat také to, že jde o zkomojeninu nějakého německého slova.

Rod byl značně rozvětvený a jeho příslušníci žili v domech č. 11, 21, 42, 56, 57, 71, 119 a 168. Na domě č.42 žil Mikuláš Worsa. Byl čtvrtláníkem a kolem r.1804 také rychtářem. Jeho manželkou byla Katharina Kepinová, a níž měl čtyři děti. Nejstarší byl Augustinus (1.8.1792), pak Maria Magdalena (7.1.1795), Katharina (17.10.1797) a Mariana (19.4.1804). Augustinus se 3.5.1818 oženil s dvaadvacetiletou Marianou Kráškovou a měl děti: Marianu (13.10.1818), Karlu (21.11. r.1821), Theresii (?), Augustinu, který brzy zemřel a Antenu, narozenou 14.10.1825 v č.1, která se provdala za Františka Brandstättera.

Krškovi

Jméno je utvořeno z kořene "krs" - malý, krátký, nevyvinutý. Z něho vzniklo i slovo keř, t.j. malý krátký strom, dále krysa, vlastně malé zvíře a spousta místních jmen i příjmení (Krsek, Karsa, Kráek, Krška).

V našem případě jde o starou říčanskou rodinu - bednář Josef Krška měl dceru Marianu a ta se 3.5.1818 provdala za Augustina Worsu. Její dcera Antonie si vzala Františka Brandstättera a byla matkou Anny, pozdější manželky hajného Jana Fiály.

Kepinovi

Zastaralý a nářeční výraz kep se kdysi užíval ve významu nestoudník a dnes přežívá pouze v přídavném jménu kepský, t.j. špatný. Kateřina Kepinová, manželka Mikuláše Worsy, byla zřejmě dcerou Kašpara Kepiny, který vlastnil od r. 1749 v říčanech čtvrtlán č.42. Od r. 1787 ho měl připsán Mikuláš Worsa, manžel Kateřiny Kepinové a od r.1820 zde byl jejich syn Václav.

Prameny a literatura:

- Fiala, Josef - Svoboda, J.F.: Novoměstský listinář. Nové Město n. M., Horácké museum 1939. Sv.2.
- Hikl, Rudolf: Moravská Třebová. Náčrt jejích dějin. Moravská Třebová, Osvětová rada 1944.
- Kotík, Antonín: Naše příjmení. Praha 1897.
- Krajina, Miloš: 10 let říčanské školy. 1876 - 1976. Almanach. Říčany u Brna, ZDŠ 1976.
- Mährisch Trübau. Gerichtsbezirke Mährisch-Trübau, Zwittau und Gewitsch. Höhestadt, Bergland Verlag 1937.
- Pekorný, V.J.: Říčany na Moravě. Brno, v.l.nákl. 1923.
- Richter, V.: Hranicní hvozd v okolí Moravsko Třebovska. Časopis Společnosti přátel starožitnosti, 64. 1954, s.141.
- Svoboda, F.J.: Vlastivěda moravská. Novoměstský okres. Brno, Muzejní spolek 1948.
- Matriky pro Zbraslav, Litostrov, Aujezd, Stanoviště, Zhoř, Ludwigsdorf
- Matriky pro Vlkov, Níhov, Osovou, Skřinářov, Osovou, Bityšku, Ronov
- Matriky pro Říčany, Ostrovačice
- Matriky pro Nové Město na Moravě

Jan Pielá - Anna Hevlátová
asi 1746 Zubří - 11.12.1793 Skřinářov, kovář

Josef	Ignatius	Venceslaus	Franciscus - Josefa Koláčná	Thedan
20.2.1774	31.7.1775	2.6.1779	17.9.1781	5.12.1783
Františka	Jakub	Magdalena Šancová		
		15.6.1812		
Aloysia	Jan	Anna Brandstättová	Maria Magdalena	Heuriclus
3.9.1847	24.11.1848		22.6.1854	77.6.1857
Marie - Fr.Toman	Růžena	Emil - Augustina Krčálová	Antonín	Vladimír - Božena Krumová
24.11.1875	asi 1878	14.12.1880	asi 1883	6.9.1895

Literární jádro jedné genealogické tradice.

Jan Skutil

V panovnických a později i ve šlechtických rodinách byl ve středověku i později rozšířen zvyk vyhledávat genealogické vazby směrem k vladařským rodinám antického Říma; v raném novověku se odvozovaly příbuzenské relace i ke šlechtickým a často i vládnoucím předním rodům jiných zemí, což je zřejmé již ve středověkých kronikách, na př. u Dalmila¹ a zejména pak v díle Bartoloměje Paprockého z Hlohola v jeho Zrcadle slavného markrabství moravského (1593). Síla rodinné tradice je zřejmá i ve frekvenci různých genealogických skazí a vyprávění vztahujících se též k měšťanským a řemeslnickým rodinám, zejména, jsou-li sledované osoby a události spojeny s přestěhováním (jež je i archeivně doloženo) do jiných zemí, což bylo u nás od 17. a zejména od 18. století již běžnou záležitostí. Nositeli důjů v těchto skazech jsou jednak příslušníci šlechtických rodin, jež mohly poklesnout na řemeslnické, obchodnické, někdy dokonce i rolnické.² Někdy šlo dokonce i o přesun rodiny do výrazně jinojazykového prostředí, k čemuž se právě i rodinná pověst může vztahovat: v našich zemích se jednalo především o migraci z Německa k nám. Na jednu takovou folklórnně-genealogickou zajímavost chceme poukázat na rodině Haymonové z Bystřice nad Pernštejnem z 18. století.

Při pečlivé analýze předků olešnické a bystřické rodiny Jaklový, kterou pořídil B. Schwarzer³, byla v souvislosti s rodinnou tradicí, žijící dodnes v několika rodinách pocházejících z tohoto rozrodu po přeslici, zjištěna původní kolébka pradědů Jaklů v bavorském Vilštejně⁴. Šetření původní kolébky rodu bylo spojeno s velmi svízelým dešifrováním uvedeného topika (a došlo i k několika mylným hypotézám, než jsme se dopátrali skutečně správného původního místního jména), neboť sledované jméno města bylo v matrice Bystřice nad Pernštejnem zapsáno foneticky česky, tudíž nepřesně. Někdejší bavorská rodina Jaklova, jejíž potomci žijí dodnes na Moravě, zachovala si v tradici zasutou pamět o svém přestěhování v tereziánské době na Moravu. Bylo motivováno snahou po lepším řemeslnickém uplatnění svého tkalcovského zaměstnání v hornaté a na cesty velmi dobré známé oblasti tohoto

edvětví. Rodinné povědomí na základě dokázaných i tradovaných příbuzenských vazeb s Bernarem Haymonem (žijícím v r. 1739 v Bystřici nad Pernštejnem), uváděle původ druhého rodu, t.j. Haymonů, však ještě dále, až do 12. století a snad i do doby ještě starší, a to opět po přesličce.

Rod Haymonových živící se v 18. století obdobně jako Jaklovi tkalcovstvím a postříhevařstvím, měl prý podle rodového skazu svůj původ v rozredu někdejšího dordogneského hraběte Aymona ve francouzské provincii Aimon, německy Haimes (Haymen). Shoda příjmení rodiny z 18. století s tímto choronymem transportovala pak tradici této rod až k hlavním rekům romantických pověstí karolinského okruhu, kteří bývávali opěvováni ve verších i v próze v celé středověké evropské literatuře. Jejich slavné činy byly transferovány i do mladších literárních děl. Těmto se dostalé chlasu ještě v písemnictví 18. a 19. století. Původem zřejmě starofrancezská pověst byla zpracována již ve 12. století ve skladbě Ranut de Montauban a je známa nejen z kritického díla J. Simrocka (1802 - 1876), jenž vydal nejen Nibelungy, ale i většinu středověkých eposů. Některé z děl karolinského cyklu mohlo působit i na vznik zcela originální a nové tradice, představující rod Haymonů - jeho původ v nejvznešenějších barvách. Není vyloučeno, že rodové povědomí vyplývající ze skazu pochází z někdejší bavorské vlasti Haymonů, kde naří působily obdobné literární motivy z knížek lidového čtení a z veršovaných středověkých eposů, dozvívajících ještě v poslední barokní době. Obdobnými skazy se vyznačuje moravsko-dánská rodina Tarnowských.

Poznámky:

- 1) Jan Skutil, Genealogická tradice šlechty v předhusitských Čechách a na Moravě, In: *Folia Historica Bohemica* 4 (Separatum), vyd. Ústav československých a světových dějin ČSAV Praha 1982, s. 233-260
- 2) na př. Cecavcové na Moravě odvozuji svůj původ od rodu pánu z Lomnice. Viz o tom Jan Skutil "Kronika potomků lomnických pánd" vyd. MNV v Lomnici u Tišnova 1968
- 3) viz Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko 1971/72, s. 67-72
- 4) ibidem 1977, s. 75-76; Bystřický zpravodaj listopad 1981, s. 14-15

"Znak" městečka Brtnice.

Ivan Štarha

Středisková obec Brtnice, jejíž společný MNV spravuje od 1. dubna r. 1980 celkem 8 obcí a osad, byla pravděpodobně již ve 13. století městečkem, (i když je poprvé uváděna jako městečko až v roce 1366). Jako městečko měla Brtnice právo užívat znak, který však známe jen v podobě pečetního znamení. To je doloženo již na nejstarší pozdně gotické pečeti, jejíž stříbrný typář je chován v Okresním archivu v Jihlavě, a s menšími obměnami se objevuje i na dalších pečetích až do 19. století. V pečetních polích těchto typářů je sedící postava královny (pravděpodobně Konstancie, zakladatelky tišnovského kláštera, který byl v letech 1234-1240 krátce vrchností městečka) a štít s českým lvem.¹ Toto znamení, i když není doloženo ve formě skutečného znaku ve štítě, bylo patrně v novověku považováno za městský znak, jehož barvy však nejsou známy.

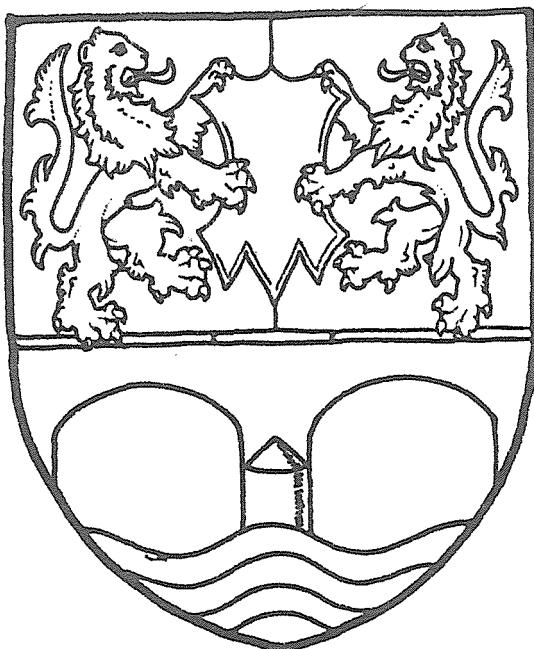
Městské znaky přestaly být užívány po roce 1949, kdy byly v poli razitek místních národních výborů nahrazeny státním znakem, symbolizujícím nový charakter těchto orgánů státní správy a moci. Postupně vymizely - až na vyjimky - i z hlavičkových papírů místních národních výborů. Právní podklad k opětnému užívání státního znaku - ovšem pouze tam, kde není předepsáno užívání státního znaku - dal už zákon č. 69/1967 Sb., o národních výborech a č. 109/1967 Sb. - vzorový statut pro městské národní výbory. Tato ustanovení se však týkají pouze těch obcí, v nichž vykonávají státní moc a správu městské národní výbory. Pro místní národní výbory žádná podobná právní norma vydána nebyla, i když i u těchto národních výborů vzniká řada příležitostí, při nichž by mohl být užíván určitý symbol obce, vyjadřující její charakter.

To vše vedlo místní národní výbor v Brtnici v roce 1977 k vytvoření nového symbolu městečka. O návrh znaku požídal MNV Jiřího Loudu, který nakreslil zcela nový znak, vyjadřující minulost i současnost obce. Sám autor popsal a zdůvodnil znak následovně:

"Štít dělený, v horní části štípené zlatě a modře dva proti sobě obrácení lvi stříbrných barev, držící mezi sebou červenou kůži. V dol-

ní části štítu stříbrný most o dvou obloucích nad šesti stříbrnými a modrými vlnitými pruhů, přičemž horní hrana mostu tvoří dělící čáru štítu.

Dva lvi v horní zlato-modré části štítu jsou převzati z erbu Brtnických z Valdštejna, kteří drželi městečko od husitských válek, postavili hrad a zůstali jeho majiteli až do Bílé hory, kdy pro účast na protihabsburském povstání jim byl majetek konfiskován. Oba lvi drží mezi sebou červenou klíč jako obecný symbol kožařského průmyslu, který charakterizuje dnešní Brtnici. V dolní části štítu je stylizovaný obraz starobylého mostu přes říčku Brtničku, jejíž vody jsou znázorněny obvyklým heraldickým způsobem.²

Jiří Louda : Návrh znaku Brtnice
/reprodukce podle pův.kresby/

Rada místního národního výboru v Brtnici tento návrh 10. srpna 1977 přijala a požádala o jeho posouzení komisi pro znaky měst při archivní správě ministerstva vnitra ČSR. Komise ve svém vyjádření z 18. listopadu 1977 uznala návrh "za vhodně řešený a nesporně zdařilý", v souladu s nahoře citovanými zákonnými ustanoveními však uvedla: "Bohužel jiná je otázka jeho právní platnosti. Jak sami víte, dává zákonné ustanovení právo užívat znaku jenom městským národním výborům. Přitom nepřipouští žádné výjimky. Komise pro otázky znaků měst mimoto nemá v tomto směru žádnou rozhodovací kompetenci, neboť je orgánem poradním. Žádná výjimka ze zákona - pokud víme - nebyla však dosud povolená... Takovým argumentem by bylo právě jen přiznání charakteru městského národního výboru." V závěru svého dopisu pak komise doporučila, aby Brtnice užívala svého bývalého symbolu - obraz české královny Konstancie s královským erbem.³

Místní národní výbor v Brtnici však toto doporučení nepřijal. Plenární zasedání místního národního výboru schválilo za symbol obce návrh Jiřího Loudy. Přitom vzalo na vědomí, "že se nejedná o městský znak v plném slova smyslu, poněvadž znak podle platných československých zákonů mohou mít pouze města".⁴ Místní národní výbor Brtnice u Jihlavy, nositel titulu "Vzorná obec", používá od roku 1977 tento symbol na hlavičkovém papíře i při dalších vhodných příležitostech.

Nad novým symbolem střediskové obce Brtnice vyvstává tedy otázka, zda mají obce, v nichž vykonávají správu místní národní výbory, právo utvořit si nový symbol, charakterizují současnost obce, respektive, mohou-li malé obce, které v minulosti nikdy znak v pravém slova smyslu neměly, právo určitý symbol své obce utvořit.

Znaky měst a městeček, užívané až do roku 1949 i v poli razitek místních národních výborů, nebyly jako takové zrušeny. I když místní národní výbory - až na ojedinělé výjimky - přestaly je užívat, zdaly se někdy v platnosti jako symboly městských dopravních podniků či dalších městských zařízení. Se vztahem pravomoci místních národních výborů přibývá i příležitostí, při nichž by mohl být znak či symbol města použit. I citovaný dopis komise pro znaky měst připouští užívání městských znaků místními národními výbory, které jsou ustanoveny v místech bývalých městeček, která měla svůj historický znak. Všechny

známé znaky bývalých městeček
však podle citovaného dopisu znakové komise nedovolují tyto staré zna-
ky městeček měnit.

Domnívám se, že tato interpretace zákonních norem není, zvláště s přihlédnutím k současné zvyšující se pravomoci národních výborů střediskových obcí, příliš šťastná. Brtnice je názorným příkladem městečka, jehož původní znak (doložený ostatně pouze v podobě pečetního znamení) je neheraldický a připomíná - pokud je jeho výklad správný - pouhých šest let nejstarší historie městečka. Naproti tomu nově užívaný symbol střediskové obce připomíná jedno z nejvýznamnějších období dějin městečka v době předbělohorské i jeho současnost. Stejně by nemělo být bráňeno národním výborům v obcích, které nikdy nebyly městečkem a neužívaly nikdy v minulosti znak, aby jako symbol své obce používaly původní pečetní znamení, které ve většině vesnic na Moravě vyjadřovalo zaměstnání obyvatel a mívalo heraldický charakter, i když mnohdy nebylo položeno ve štitě.

Československé zákony sice připouští užívání městských znaků pouze městskými národními výbory, na druhé straně však užívání znaků místními národními výbory nezakazují. Není proto naprostě důvodem tímto způsobem zákoná ustanovení interpretovat. Určitým problémem poneže zůstává heraldické ztvárnění starých i nových symbolů obcí. I když je ve smyslu citovaných právních norem nebude povážovat za znaky v pravém slova smyslu, nemělo by se při jejich ztvárnění ustupovat od platných heraldických zásad. Je pochopitelné, že komise pro znaky měst při archivní správě ministerstva vnitra ČSR se nebude k jejich ztvárnění vyjadřovat. V každém okrese je však zřízen okresní archiv, odborní historici pracují v okresních muzeích, mnozí učí i na středních školách. Je tedy v každém okrese dost velký okruh odborníků, kteří by se mohli ke ztvárnění symbolu obce vyjádřit. Pomoci by zde mohli i heraldici - amatéři z našeho Genealogického a heraldického klubu.

Poznámky:

- 1) Blíže srovn. Znaky a pečeti jižnímoravských měst a městeček, Brno, Blok 1979, s.218-219.

ČSR bude také osahovat celorepublikový kodex městských znaků. Platná zákonná ustanovení

- 2) Leták Jiří Louda, Návrh znaku Brtnice
- 3) MNV Brtnice, č.j. 1316/77 - dopis Ministerstva vnitra ČSR zn.
Ar/2-879/77 ze dne 18.11.1977
- 4) Cit. leták Návrh znaku Brtnice

HERALDICA BRUNENSIS I.

Znaky významných brněnských osobností (5).

Josef Jiří Trassler (1759 - 1816)

Brněnský knihtiskař, obchodník s knihami, vydavatel prvních brněnských časopisů a též literární děl moravských obrozenců. Narodil se 5. března 1759 ve Vídni. Jeho předky zatím neznáme. V době jeho smrti ještě zde žila jeho sestra Antonie vdovělá Hausteinerová. Ve Vídni se využil tiskařskému řemeslu ve známé tiskárně c.k. knihtiskaře Tomáše Šlechtice z Trottneru.¹ V této tiskárně osobně poznal korunního prince Josefa, pozdějšího císaře Josefa II., kterého zasvěcoval do tiskařského umění.

Trassler byl typický buržoa první generace, spojující v sobě vzdělanost a pracovitost s dravostí a podnikavostí. Osmnáctiletý přichází na Moravu, kde nejprve pracuje jako faktor v olomoucké tiskárně vdovy Hirnlové. O tři roky později kupuje dům a tiskárnu v Opavě od vdovy po Josefu Gabrielovi. Trassler brzy poznává, že na Moravě jsou možnosti podnikatelské činnosti v této oblasti. Dne 2. května 1768 zřizuje v Brně Dietrichštejnském paláci (dnešní budova Moravského muzea) na Zelném rynku tiskárnu, slévárnu písmen a mědirytechou dílnu.² V tomto roce otevírá obchod s knihami a jako první na Moravě obchod s uměleckými předměty.

Tím jeho podnikatelská činnost nekončí. Zřizuje továrnu na hrací karty, zakládá tiskárnu v Jihlavě a Krakově, kde na sebe strhuje tisk pro státní orgány. Trvale se však usazuje v Brně, kde 26.8.1794 získává městanské právo. Bydlí na Orlí ulici č. 482.

Trasslerova vydavatelská činnost měla vliv na kulturní život Moravy koncem 18. a počátkem 19. století. Není cílem tohoto příspěvku vyčerpat a zhodnotit celou jeho vydavatelskou činnost. Jmenujme však alespoň vydávání moravských novin " Brünner Wochenschrift" (1786), "Der Wohlthätige" (1788), "Das mährische Magazin" (1789), "Das allgemeine europäische Journal" (1794-98) a další.³ U Trasslera se vydávají díla moravských vědců, z nichž jmenujeme literárního histori-

ka Jana Jakuba Jindřicha Czikanna, topografa Františka Josefa Schwoye, či znalce moravského práva JUDr. Jana Lukšeho.

Základní orientace vydavatelské činnosti na knihy určené široké veřejnosti ho vedla k vydávání děl moravských obrozenců Dominika Kinckého, Josefa Heřmana Agapita Gallaše a dalších, jejichž jména dnes nemají takový zvuk. Z děl pak uvedme zejména Gallašovu Mázou moravskou.

Josef Jiří Trassler zemřel v Brně v noci ze 23. na 24. června roku 1816 na mozkovou mrtvici.⁴ S první manželkou Josefou rozenou Sachsovou (+ 23.11.1806 v Krakově) měl dceru Juditu (nar. 1782, + 1832) provdanou za c.k. guberniálního radu Karla Mořice Rohrera, policejního ředitále ve Lvově. Dále měl syna Jana Jiřího (nar. 1787, + 25.5. roku 1845), dcery Josefu (data nezjištěna) a Viktorii Janu (nar. 19.9.1790), která je asi totožná s Janou Nepomucenou provdanou za hauptmána Viléma Tilke.⁵ Nejmladším synem Josefa Jiřího a Josefy byl Adolf Jan Nep. Karel Rudolf, narozený 16.12.1793 v Brně.⁶

Druhá manželka Filipina roz. Lehmayarová z Grünberku (nar. 1774) ho přežila a zemřela v Brně 8. března 1822.⁷

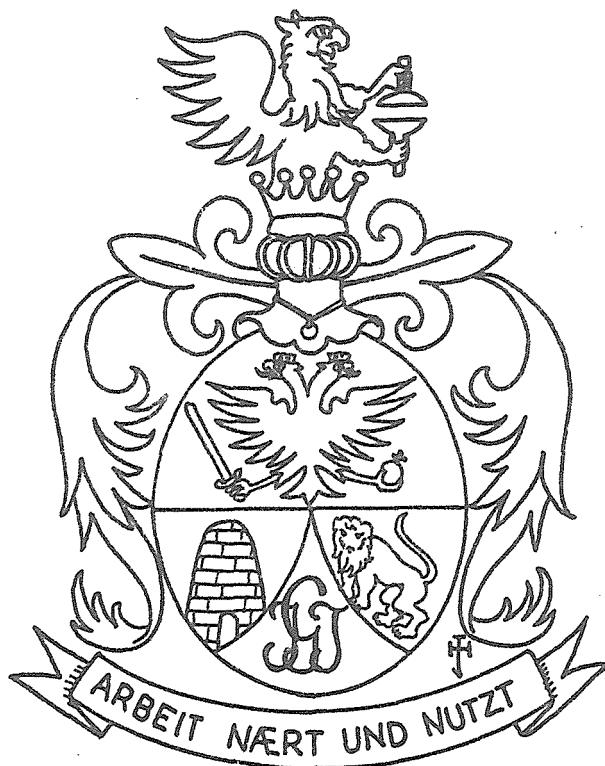
Hlavním dědicem se stal syn Jan Jiří (častěji uváděný jako Jan Křtitel) Trassler⁸, který všechn majetek spravoval jménem dalších dědiců do roku 1822. Řídil brněnskou tiskárnu, pokračoval ve vydávání děl a zdokonalování techniky tisku. V podnikání však neměl štěstí a před jeho smrtí přešla tiskárna na jeho synovce Rudolfa Rohrera, jehož rodina ji vlastnila až do roku 1945. Pokračovatelem výrobních tradic je od roku 1967 n.p. Tisk Brno.⁹

Jan Jiří Trassler se oženil dne 27.9.1812 s Julianou Marií Annou (nar. 1789 - + 7.5.1850), dcerou úředníka Františka Metznera.¹⁰ Měl s ní deset dětí: Alexandra Josefa Františka (nar. 1.12.1813, + 1.12. roku 1888), Mechtildu (nar. 1814 - + nezjištěno), Eduarda (nar. 1816 + 6.5.1817).¹¹ Dále Mořice Adolfa Jana Adama (nar. 9.9.1818, + 13.1. roku 1819), Josefu Leopoldinu Adolfinu (nar. 5.9.1819, + před r. 1845), Theodoru Adolfa Jana (nar. 3.5.1821, + 16.2.1822), Artura Maria Karla (nar. 5.2.1823, + 17.1.1827), Jana Kř. Maria Julia (nar. 7.4.1824, + 11.1.1826), dvojčata Mořice a Rudolfa (nar. 16.4.1825 - + 19.4. r. 1825) a Leo Ferdinanda (nar. 10.4.1826, + nezjištěno).¹²

Děti Jana Jiřího Trasslera žily v Brně. Alexander Josef Franti-

šek působil jako soukromý úředník. Bydlel na ulici Veveří č. 36 a. Oženil se s Marií s Onzou (von Onz), narozenou 11.12.1837 v Tišnově. Ta žila po jeho smrti v Brně, kde zemřela 3.3.1919.¹³ Leo Ferdinand pracoval jako cukrář a Mechtilda zůstala svobodná.¹⁴ Jimi, jak se zdá, vymřela brněnská větev Trasslerů.

Bratr Jana Jiřího Trasslera - Adolf Jan Karel Rudolf - převzal tiskárnu v Opavě, která zůstala ve vlastnictví rodu i v dalších generacích.¹⁵ Byl ženat s Karolincou rozenou z Traubenburgu, s níž měl Evženii Antonii Janu (nar. 2.8.1821) a Alfrédu Jana Antonína (nar. 24.8.1823).¹⁶ Další genealogické údaje bude nutno hledat v archivech

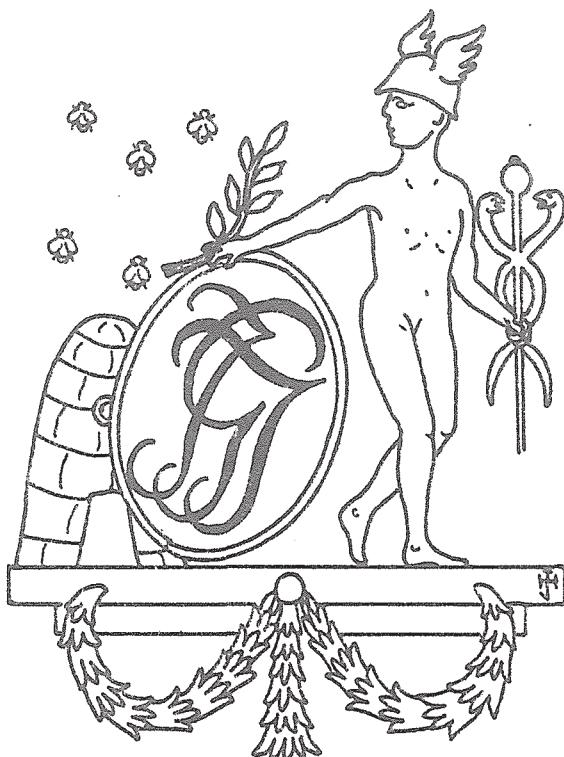

Severomoravského kraje.

Znak Josefa Jiřího Trasslera byl již publikován.¹⁷ Jedná se o znak skládající se z oválného děleného štítu. Načež ve zlatém poli je černý orel, v pravici držící meč a v levici říšské jablko. Dolní pole je děleno prohnutou špicí; vpravo ve zlaté je úl přirozené (hnědé) barvy, vlevo v červeném stojí zpříma hledící zlatý lev. Ve stříbrné špicí je černě napsaný monogram J G T. Na štít je postavena korunovaná turzajská helmice s monile a přikryvadly vpravo černozlatými, vlevo červenostříbrnými. Za klenot je vlevo otočený vyristající zlatý gryf, držící proti sobě tiskařské balíky téhož kovu. Pod štítem je stříbrná páska s devizou napsanou černými písmeny "ARBEIT MASERT UND NUTZT" (Práce živí a je potřebná).

Motivy Trasslerova znaku můžeme najít na typáři, jehož vznik lze klást do josefinské doby.¹⁸ Z něho byla dne 25.12.1796 pořízena pečeť, která je přitištěná, červená, oválného tvaru o rozměrech 21 x 19 milimetrů.¹⁹ V pečetním poli ohrazeném jemnou linkou se nachází římský bůh Merkur stojící na dvojstupňovém podstavci ozdobeném girlandami. Pravici, v které drží olivovou větev, přidržuje říkmo na kloněný oválný štítek - snad vodorovně šrafováný - s monogramem JGT. V levici třímá hůl nahoru zakončenou koulí a obtočenou dvěma proti sobě hledícími hady. Vpravo za štítkem je vidět úl, nad nímž letí pět včel. Na pečeti při okraji (9 hod. - 1 hod.) je volně opis: LABOR NUT IT. Devíza, jak je vidět, byla neprozuměně rytce zkomentována (správně LABOR NUTRIT...) a podle předešlé kresby i rozložení opisu nedokončena.

Druhý typář odpovídá hledané sfragistické předloze vyše uvedené kresby. Znak se liší v některých detailech, které pro lepší přehlednost poslouchujeme. Bohužel, zatím jsme nenalezli kvalitně stříbrnou pečeť, kterou bychom mohli nechat překreslit. Typář známe z pečeti, která je zde 1.11.1801.²⁰ Je přitištěná, červená, oválného tvaru o rozměrech 25 x 22 mm. V pečetním poli ohrazeném jemnou linkou a na vnitřní straně vlascovou linkou se nachází znak skládající se z oválného děleného štítu. V horní, dle vyznačení zlatém poli, je nekorunovaný, podle šrafování černý orel držící v pravici kouli (říšské jablko) a v levici žezlo (meč). Dolní pole rozděleno prohnutou špicí,

v níž je monogram J G T. Vpravo na trávníku postavený úl obklopený osmi včelami. Vlevo, podle malo zřetelného šrafování červeném poli, je asi lev. Na štit je postavena přímo hledící korunovaná (čtyři listy) turnajská helmice s monile a přikryvadly, vpravo podle vyznačení černými a zlatými, vlevo nelze barvy poznat. Za klenot je vyřístající vlevo otočený gryf držící proti sobě tiskařská balíky. Pod znakem se vine pánska s heslem: ARBEIT NAERT... (dále je heslo nečitelné). Nad klenotem je nápis BRUNN. Orel v Trasslerově znaku symbolizuje panovníkem udělená tiskařská privilegia. V měšťanské heraldice konce 18. století se poměrně často setkáváme s jevem, že knihtiskaři

a privilegovaní továrníci užívali na pečetích státního znaku a odtud se v modifikovaných podobách dostal i do jejich městanských znaků.²¹ Úl, častý projev podnikatelské symboliky, vyjadřuje píli, pracovitost a koresponduje s devizou znaku. Klenot byl odvozen z obecného znamení knihtiskařů. Celý znak, jak symbolikou, tak po formální stránce (spejení monogramu s obecnými figurami) je produktem osvícenské doby.

Jiří L. Bílý

Poznámky:

- 1) Anderthalb Jahrhunderte Rudolf M. Rohrer 1786 - 1936, Die Geschichte einer Deutschen Drucker und Verlegerfamilie, Brünn 1937, s. 8 - 19.
- 2) M. Flodrová, Brněnští tiskaři v 17. a 18. století, In: Brno v minulosti a dnes IX, Brno 1970, s. 76 - 77.
- 3) Erinnerungs - Blätter an das 100 - Jährige Jubileum der Buch und Steindruckerei von Rudolf M. Rohrer in Brünn, s.26.
- 4) AMB, Sbírka matrik, úmrtní matrika farního úřadu sv. Jana z let 1784 - 1852, sign. 3/14, s.366.
- 5) AMB, SM, křestní matrika farního úřadu sv. Jana z let 1784-1813, sign. 3/1, s.114. Další údaje viz pozn. 8.
- 6) ibidem s. 204.
- 7) AMB, Sbírka rukopisů, rkp. 222 III/H. Welzl, Brünner Todtenbuch Advokaten, Aertze, Gewerbs und Handleute, Lehrer und Profesoren 1771 - 1850/.
- 8) AMB, Pozůstaloosti města Brna, fasc. 4577.
- 9) AMB, PMB, fasc. 10 507. Viz též pozn. 2.
- 10) AMB, SM, oddavková matrika farního úřadu sv. Jana z let 1784 až 1855, sign. 3/8, s.226.
- 11) AMB, SM, matrika sign. 3/1, s.834. Úmrtní zápis je v matrice farního úřadu sv. Tomáše v Brně (viz pozn. 13). AMB, SM, sign.3/14 s. 373 (Eduard).
- 12) AMB, SM, křestní matrika farního úřadu sv. Jana z let 1814 - 1839, sign. 3/2, s.938, matrika sign. 3/14, s.395 (Mořic). Matrika sign. 3/2, s.963 (Josefa). Matrika sign. 3/2, s.999, sign. 3/14, s.429

- (Theodor). Matrika sign. 3/2, s.1041, sign. 3/14 (Artur). Matrika sign. 3/2, s.1068, sign. 3/14 (Jan). Matrika sign. 3/2 a 3/14 (Mořic a Rudolf). Matrika sign. 3/2, s.1103 (Lec).
- 13) AMB, Kartotéka domovského práva (Alexander Trassler).
- 14) ibidem (Leo Trassler, Mechvilda Trasslerová).
- 15) viz pozm.3. Roku 1888 vlastnila opavskou tiskárnu Sidonie Trasslerová.
- 16) AMB, SM, matrika sign. 3/2, s.1005 (Evženie), s.1056 (Alfréd).
- 17) viz pozn. 1, s. 137
- 18) Za upozornění na Trasslerovy pečeti děkuji PhDr. Janu Perničkovi.
- 19) AMB, Stará spisovna politico - publica se značkou p (Adámek 1972 jmenný rejstřík), inv. č.1167, krabice 78, pagina 7.
- 20) AMB, SS : PP/p (Adámek op.c.) inv. č. 1831, krabice 106, p.7.
- 21) V Brně knihtiskař Josef Rossmann užíval ve štítu orla (AMB, PMB, fasc. 3000). Obdobně privilegovaný továrník Biegmann užíval na pečeti státní znak.

MUDr. Jan Helcelet (1812 - 1876)

moravský obrozenecký politik, profesor na brněnské technice, redaktor Selských novin, Holomouckých novin a Koledy. Narodil se 2. ledna 1812 v Dolních Kounicích. Jeho rod však přišel na Moravu z ciziny. Zatím nejstarší jeho známý předek Baltazar Hoelzle pocházel z Ottobayernu ve Švábsku. Sloužil jako kuchař basilejským biskupům Bedřichu z Wangenu a Geroldsecku (1775 - 1782) a Josefmu Zikkundu z Roggenbachu (1782 až 1794), jejichž sídelním městem bylo Porrentruy (Pruntrut) ležící v bernském kantonu ve Švýcarsku. Zde se Baltazar oženil s Eliškou Henrietou a nabyl dědičného městanského práva. Měl devítičlennou rodinu, která se ve francouzském jazykovém prostředí naturalizovala.

Jeho syn František Josef Helcelet (Hölzelet, Helzelet) narozený r. 1781 v Porrentruy se vyučil obchodu a usadil se v Dolních Kounicích na Moravě, kde provozoval obchod se suknem. Zde se v roce 1806 oženil s Antonií, dcerou Antonína Essa, bývalého knihtiskařského tovaryše z Vídni. Františkovi Josefovi se v Dolních Kounicích nepodařilo existenci zakotvit.¹ Později rodina v tisňivých poměrech žila v Brně (rodiště jeho manželky), kde oba manželé zemřeli. František Josef Helcelet dne 28. listopadu 1832.² Z jeho sedmi dětí ho přežily tři: Josef (1818 až 1844), který zemřel jako voják v Uhrách. Pracoval tam jako mlynářský pomocník ve vojenském mlýně,³ Jindřich (1822 - 1843), který pracoval jako lékarnický učen u poručníka dětí Kurzweila v Brně,⁴ a Jan.

Jan Helcelet vychodil školu v Dolních Kounicích, poté gymnázium v Brně. Ve školním roku 1829/30 studuje v Brně filosofii. Asi z existenčních důvodů po absolvování filosofického studia se vyučil mlynářskému řemeslu a odešel na vandr. Roku 1834 nastoupil studia na univerzitě ve Vídni. Po krátkém studiu na univerzitě v Padově a opět ve Vídni nabyl 9. června 1840 hodnosti doktora mediciny. Roku 1841 pracuje jako lékař v nemocnici u sv. Anny v Brně a žádá o soukromou praxi.⁵ Dne 8. června 1841 se oženil s Marií Janou, dcerou Antonína Möllera, ředitele c.k. guberniální registratury v Brně a usazuje se

jako praktický lékař v Olomouci. Lékařské povolání ho však nelákalo, proto přijal místo suplenta polního hospodářství a přírodopisu na olomoucké univerzitě a dne 3. února 1846 se stal řádným profesorem. Po zrušení univerzity přešel na brněnskou techniku.

Roku 1848 se Jan Helcelet společně se svým přítelem Hynekem Janem Hanušem zapojil do politického dění. Redigoval "Sedliské Noviny" určené moravským venkovánům. Byl účastníkem Slovanského sjezdu v Praze v roce 1848, kde zastupoval Moravu. Později vydával Holomoucké noviny. V politickém životě se Helcelet zasadil, aby se Moravané nedostavili na frankfurtský sněm. Od 1. ledna 1850, kdy přešel na brněnskou techniku a bydlel v domě svého tchána na ulici Jánské, byl činný v brněnském národním hnutí. Stal se starostou první osvětové společnosti Moravské Národní Jednoty, pozdější Matice moravské, Besedy a Sokola. V Brně navázal přátelství s M.F. Kláčelem, vstoupil do jeho bratrstva, kde se seznámil s Boženou Němcovou. Roku 1861 byl zvolen do říšské rady a zde prosazoval federalistické uspořádání Rakouska. Zemřel v Brně 19. února 1876. Přežily ho dcery: Božena, která se provdala za advokáta dr. Josefa Fanderlíka (1839 - 1895), člena moravského zemského výboru; Miroslava, která se provdala za dr. Jana Reicherta, ředitele gymnácia v Třebíči a syn JUDr. Ctibor Helcelet (27.4.1844 - 17.10.1904).

Ten studoval na gymnaziu v Brně a Porrentruy⁶, kde žil u příbuzných a požíval výhod dědičného měšťanství.⁷ Potom studoval práva v Praze a Krakově. Promoval 27. června 1867. Po studiích se věnoval advokátní praxi v kanceláři dr. Pražáka a v roce 1874 se usadil ve Vyškově. Zde se zapojil do politického a hospodářského života. Od roku 1890 byl členem říšské rady.⁸ Syn Ctibora, PhDr. Mojmír Helcelet, byl zemským lékárníkem. Znám byl zejména jako význačný bibliofil, redaktor časopisu Biblio fil v Brně.

Svůj znak si Helceletové přinesli asi ze Švýcarska. Pečeť Jana Helceleta jsme zatím nenalezli, i když o ní víme, jak z obsahu listů, tak z otlačků na listech. Snad narážkou na rodinný znak je název jeho neuveřejněné básnické sbírky "Třísky a loučky pro Moravany". Ctibor Helcelet užíval rodinného znaku na ex libris. Provedení znaku svědčí, že mály předlohu v nějaké pečeti.

Ex libris o rozměrech 83 x 58 mm⁹, modrý tisk, představuje

uprostřed pásku zakončenou po stranách rolycerky s dvouřádkovým nápisem: EX LIBRIS / DR CTIBOR hELCELET. Páskou je protažen olivový strom, dole jsou vidět kořeny. Zbytek plochy je ozdoben rozviličovým ornamentem. Nahore koruna stromu je tvořena třemi větvemi po každé straně, vnitřní tvoří kruh, v němž je znak skládající se z kolčího (dvoujlaločného) štítu, dle vyznačení zlatého, v němž jsou dvě šikmo překřížená dřeva (třísky). Na štít je postavena přímo hledicí korunovaná helmice s monile a přikryvadly dle vyznačení černými a zlatými. Za klenot je

vlevo otočené křídlo se znamením dřev jako na štítě. Stejný znak jsme viděli na jiném ex libris Ctibora Helceleta.¹⁰ Jednalo se o černý tisk se znakem bez další výzdoby, štít byl španělského tvaru, za kleonet byla vlevo otočená složená křídla se znamením dřev.

Také Mojmír Helcelet užil znak na svých ex libris. Na jednom o rozměrech 70 x 50 mm (černý tisk) je dole nápis: EX LIBRIS: / M. HELCELET. Nad ním stojí vpravo (heraldicky) otočený muž se železným kloboukem na hlavě, mající v rukou napřaženou sudlici. Kolem jsou svazky knih. Heraldicky vpravo nad nimi je kosmo nakloněný štit španělského tvaru s výkrojem vlevo a dvěma překříženými dřevy. Kolem štítu jsou rozvily. Symbolika znaku je jasná. Obsahuje mluvící znamení die Hölzer - drva, dřeva, dříví.

Poznámky:

- 1) Jan Kabelík, Korrespondence a zápisky Jana Helceleta, Brno 1910
s. XV - LXV
- 2) AMB, Pozůstalosti města Brna, fascikl 7961
- 3) viz pozn. 2 - zde pozůstalostní spis Josefa Helceleta
- 4) viz pozn. 2 - zde pozůstalostní spis Jindřicha Helceleta
- 5) AMB, SS PP/p (Adámek 1972) inv.č. 785
- 6) Jan Helcelet, Dopisy otce synovi, Brno 1932
- 7) viz pozn. 1, list č.167
- 8) Almanach československých právníků, Praha 1930 s.130
- 9) Sbírka heraldických ex libris Viléma Waltra
- 10) Ex libris jsem viděl v knihovně nedávno zemřelého heraldika Františka Zvolského.

Jiří L. Bílý

HOVORY G + H

Poslední letošní pokračování naší rubriky bylo vyhraženo Dr. Viktoru Palivcoví. Není snad nutné ho více uvádět, protože dílo českého spisovatele, historika a heraldika je nám většinou dobře známé. Podrobně se o něm rozepisuje a kompletní bibliografii uvádí na př. Jan Skutil v příspěvku Nad dílem Dr. Viktora Palivce, Vlastivědná ročenka okresního archívu Blansko 1981, š.32-34.

Náš rozhovor může být připomínkou životního jubilea V. Palivce a proto jsme se ho v úvodu zeptali na jeho heraldické počátky:

1) Co anebo kdo Vás k heraldice přivedl?

Láska a úcta k starým památkám všeho druhu. U znaků snad to bylo před vstupní branou cihodného hradu Točníku, nebo možná v síni hradu Rožemberku před stěnami zasmušilých arkád. A na vyhaslém vojenském hřbitově ve Střešovicích pod baštou sv. Františka před obráceným erbem na náhrobku posledního z posledních, zde všude učarovala heraldika. Bylo to někdy na počátku třicátých let a od těch dob zdíobena teoretickým studiem trvá tato láska k heraldickým artefaktům stále.

2) Setkal jste se jistě s řadou našich i zahraničních heraldik - teoretiků i výtvarníků. Kterého setkání si nejvíce ceníte?

Při své více než půlstoleté práci a zájmu o heraldiku a genealogii setkal jsem se a udržuji styky s mnoha zahraničními badateli ze SSSR, Rakouska, NDR, NSR, Švédsku, Švýcarska i USA a Anglie. Velice si však vážím těch našich heraldiků, kteří udržovali plamínek zájmu o heraldiku v starých dobách i za okupace. Tak na př. je to redaktor Josef Milde, zasvěcený a erudovaný čítatel znaků, dr. František Beneš, efragistik a heraldik, který raziil u nás oběma vědám správné místo na výsluní, ale i na př. Karel Vyšín, neúnavný propagátor laického rodopisu a heraldiky a řady dalších, dnes už bohužel zesnulých, přátel.

3) V čem vidíte smysl heraldiky v dnešní společnosti? Co přináší jej podle Vašeho názoru erby nejen nám, zájemcům, ale i běžným návštěvníkům našich památek a čtenářům historických knih?

Především velké zrakové dobrodružství. Dramatizované do přísněho řádu barev a čar, kdy se na malé ploše tří rovných a jedné proložené odehrává náterné napětí rozvinované do celkové harmonie a úměrnosti. A odtud řetěz myšlenek a citových záchvěvů až k tomu, co lze jen tušit, ale těžko vyslovit. Pro tuto krásu zřetězenou s tušenými minulými ději řídíme heraldiku nejen do historie, ale i do dějin umění. A jak to řekl Prof. V.V.Štech: "Dějiny umění ruší čas a obnovují život. Jejich prací vyvstává člověk minulých dob a jeho tvorba dále úinkuje. Analýza forem může vést k pochopení hromadných nebo ojedinělých projevů, jinak ukrytých a ukazovat vnitřní spojitosti, charakterizovat jednání a rozhodování na jiných polích." I vazba jména na erb, nejen u mluvících znaků, působí.

4) Pracujete v současné době na nějakém heraldickém problému?

Začal jsem budit více zájmu o t.zv. užitou či aplikovanou heraldiku. Setkávám se s ní takřka denně. Ať již v použití historických znaků anebo částí erbů, v nichž hraje přední roli heraldický štit. Tato část není dosud zcela propracovaná, ale nelze se jí vyhnout ani v naší době. Napsal jsem o ní již několik článků. Jinak zůstávám věren svému původnímu heraldickému zájmu, t.j. českým erbovním lékařům a lékárníkům a všemu co se uvízí s touto tematikou (znamení, symboly, atributy atd.). O erbovních lékárnících v českých zemích doufám, že vyjde brzo moje nová studie. Tím završím svůj speciální otor medikoheraldiku s pharmakoheraldikou, jejímž jsem u nás snad ojedinělým pástitelem.

5) Co nového si budeme moci od Vás v brzké době přečíst?

Na tuto otázku odpověďil jsem částečně již v předešlé otázce. Dodávám jen, že koncem tohoto roku nebo začátkem příštího vyjde můj Německo-český slovník genealogický, jako další část latinsko-českého slovníku, vydaného roku 1976 ve spoluautorství s Dr. Elznicem. Slovník vydají ostravští heraldici a genealogové. Bude mít mnoho výrazů i z heraldiky.

Za naše čtenáře snad můžeme dodat, že již nyní očekáváme netrpělivě tuto práci. Autorovi, který se dožil 23. prosince 1983 věku 75 let přejeme i do dalších let mnoho svěžestí, pracovních a osobních úspěchů.

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Rostislav Nový:

K POČÁTKŮM FEUDÁLNÍ MONARCHIE V ČECHÁCH I. (Sigillum commune regni)

In: Časopis Národního muzea - Historické muzeum, ročník CXLV/1976,
číslo 3 - 4, s. 144 - 163

Autor ve shora uvedené práci sleduje dva zřetele. Na jedné straně je to syntetický nástin zárodečných projevů sebeuvědomování české feudality, založený na právněarcheologické interpretaci přemyslovských pečetí, svatováclavské pečeti, pečeti pražského kostela a jen podle jména známé "sigillum commune regni".

Přínos práce v tomto směru spočívá v naznačení evoluce struktury patriarchálně centralizované monarchie v 11. a 12. století a zdůraznění doby přelomu 12. a 13. století, v níž se projevují státoprávní změny jako odraz předchozích sociálně-ekonomických procesů. Nový velmi plasticky načrtl složitý vývoj, v němž se projevovaly protichůdné tendenze. Vyslovené soudy jsou natolik široce formulované, že postihnou dialektickou rozpornost společenských jevů. Nelze jen souhlasit se zjednodušeným stanoviskem autora na Břetislavův stařešinský zákon, podle něhož v konečných důsledcích oslaboval panovnickou moc. Naopak v našich podmírkách potencionální naděje na ústřední vládu neutralizovala odstředivé snahy údělných knížat.

Otevřenou zůstává otázka základní charakteristiky tohoto období. Nový akcentuje centralizovanou moc českého panovníka danou specifickou povahou vazalitely oproti právně-historickému bádání, které v rámci periodizace dějin státu a práva mluví o sledovaném období jako o etapě feudální rozdrobenosti. Obě tendenze se v přemyslovském státu objevovaly. Bude třeba se nadále zaměřit na kvalitu státoprávních změn.

Na druhé straně v kontextu širších cílů práce Nový analyticky řeší čistě sfragistickou problematiku - objasnění typu ověřovacího prostředku na listině Přemysla Otakara I. z ledna 1219, nazvaného "sigillum commune regni" na základě domácích sfragistických pramenů.

Nový vyloučil, že by se pod tímto korporačním pojmenováním mohla myslet zemská pečeť známá z prvního otisku z roku 1284. V úvahu

přicházela jednak t.zv. svatováclavská pečeť, jednak rubní strana panovnických pečetí.

Autor vyšel z právní funkce svatováclavské pečeti a zjistil, že tvořila sfragistický a právní celek se starší pečetí pražského kostela, v jehož prostředí bezpochyby vznikla. Jestliže pečeť pražského kostela ověřovala jednání na církevním foru, svatováclavská pečeť, jak to dokazují právní dispozice zachovalých listin, vznikla z potřeby autentizovat jednání v oblasti vznikajícího zemského práva. Nemožla tedy sloužit jako "sigillum commune regni", což Nový podepřel řadou dalších sfragistických a ikonologických argumentů.

Naproti tomu ideové pojetí přemyslovských panovnických pečetí do poloviny 13. století mohlo vést k praxi, že rubní svatováclavská strana symbolizovala vznikající právní dualizmus mezi panovníkem a státem jako veřejnoprávní korporaci i ještě nevyhraněná mocenská centra - panovníka a šlechty. Nový došel k jednoznačnému závěru, že pod názvem "sigillum commune regni" byla myšlená samostatně užitá rubní svatováclavská strana třetího typáře (podle Čárka) Přemysla Otakara I.

Nového práce patří k vrcholům současněho sfragistického bádání. Vedle přínesu k vlastní problematice v ní najdeme řadu podnětů konцепční a metodologické povahy, které by zasloužily samostatného rozboru. Za nejdůležitější rys práce považuji demonstrování možnosti sfragistiky v úzkém vztahu s právní archeologií řešit závažné problémy dějin státu a práva, což nejlépe ukazuje její posun od pomocné k základní vědě historické.

Jiří L. Bílý

Rostislav Nový:

K POČÁTKŮM FEUDÁLNÍ MONARCHIE V ČECHÁCH II. (K počátkům českého znaku), In: Časopis Národního muzea - Historické muzeum, ročník CXLVII, 1978, čís. 3 - 4, s. 157 - 172.

V této části své studie autor opět sleduje, jak změny ve struktuře přemyslovského státu vyvolávaly změny ve vzhledu i funkci heraldiky státu, zemí a panujícího rodu.

Již tato metoda zajišťuje R. Novému, aby analyzoval tuto složitou problematiku nově. Nové závěry mu také umožnilo přijmout jeho stanovisko, že totiž vznik erbů v této době nebyl ovlivňován jednorázovými správními akty, ale spíše pozvolným vývojem, v němž se měnila funkčnost jednotlivých znamení.

Na základě pramenů potvrdil, že erb (plamenné) orlice se užíval od poslední čtvrtiny jako symbol dynastie. V roce 1213 se objevilo znamení lvice. Obě znamení se pak užívala vedle sebe, i když s určitou diferenciací. Znamení lvice vysvětluje autor jako odraz intenzivnějších styků Přemyslovci se Štaufy na počátku druhého desiletí 13. století. Lvice je pak chápána jako symbol panovníka a státu, orlice si ponechává význam rodového znamení dynastie.

Nový je rovněž výklad o původu dvojího ocasu českého lva, doloženého zcela zřetelně až k roku 1247; tento výklad je dostatečně doložen na obdobách v evropském měřítku.

V době Přemysla II. Nový interpretoval vznik zemských erbů jako doklad postupující territorializace české feudální monarchie. Studie končí sledováním csudů plamenné orlice, která měla jednu dobu funkci zemského českého erbu, než se stala definitivní symbolem svatého Václava.

Je nepochybné, že studie R. Nového vyřešila řadu otázek české panovnické heraldiky, ale současné opět ukázala cestu, jak důsledným poštězením heraldických pramenů lze přispět k objasnění či upřesnění obecně historických problémů.

tk

Kasper Niesiecki:

HERBARZ POLSKI. Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rekomisow, dowodów urzędowych wydany przez Jana Ne. Bobrowicza, díl I-X, celkem 5440 s., reprint WAiF Warszawa 1979.

Dílo, které je obdobou Siebmacherova erbovníku, vzniklo sběratelem skou činností Kašpara Niesieckého (1682-1744) v letech 1728 až 1743. Niesiecki v něm shrnul řadu informací o znacích a rodech polské šlechty, čerpaných z královských archivů, z archivů jednotlivých feudálů, zemí a měst; využil starých historických děl, rukopisů a náhrobků.

Čtyři díly vydané za života autora se brzy staly primárním pramenem polské heraldiky a jako universální sbírka informací o polských rodech byla stále doplňována novými poznatky.

Jesuitský páter Stanislaw Czapliński doplnil pátý díl. V konečné pědeobě deseti dílů bylo dílo vydáno v letech 1839 až 1846 Janem Bobrowiczem. Na dalších dílech se podíleli heraldici zvučných jmen, jako Naruszewicz, Małachowski, Mniszech a další.

Práce je sestavena alfabeticky podle jmen jednotlivých rodin s vyjímkou prvního dílu, kde je pojednáno o znacích a rodech polských králů, litevských knížat, kardinálů, kastelánů, vojvodů a korunních úředníků.

Význam pro naši heraldiku, přihlédneme-li ke značnému počtu šlechtických rodin polského původu na Moravě a ve Slezsku, není třeba zvláště zdůrazňovat.

jlb

Otte Posse:

DIE SIEGEL DER DEUTSCHEN KÄISER, vyd. Verlag Wilhelm Baensch, Dresden 1909-1913, díl I - V, reprint Zentralantiquariat DDR, Leipzig 1981, celkem 420 s. a 275 tab.

Posseho monumentální dílo zahrnující pečetě císařů a králů Svaté říše římské národa německého, pozdějších německých císařů a též některých říšských úřadů, není třeba zvláště představovat. Faktografická hodnota se ani s odstupem 70 let neztratila.

Pro naši heraldiku a sfragistiku je základní pomůckou u pečetí českých panovníků s titulem římského císaře či krále. Věřme, že tato skutečnost neunikne pracovníkům odborných knihoven a doplní tímto dílem své fondy. Zvláště z toho důvodu, že cena (3060 Kčs) činí knihu nedostupnou většině badatelů.

jlb

JIHOČESKÝ SBORNÍK HISTORICKÝ roč. LIII/1983, č.2, vydává Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, s.61 - 108

Z obsahu tohoto čísla bychom chtěli genealogy upozornit na článek Jana Tomana Odprodeje zvíkovské a vznik nových rytířských panství v severním Písecku koncem 16. století (s. 61-69), obsahující řadu údajů o jihočeské šlechtě. Jedná se o Pinty Bukovanské z Bukovan, vladky z Bukova, Svatkovské z Dobrohoště, Lorecké z El-kouše, Doudlebské z Doudleb, Hodžovské z Hodžova, Hozlauery z Hozlau, Černínové z Chudenic, Vopršaly z Jetřichovic, Řešanské z Kadova, Kalenické z Kalenic, Oudražské z Kestřan, pány z Lobkovic, Loubské z Lub, Smrčky z Mnichu, Gynthery z Moren, Rozhovské z Něšova, pány z Rožmberka, Deymy ze Stříteže, Zmrzlíky ze Svojšína, pány ze Švamberka a Vrábské z Vrábí.

Obsáhlou bibliografií o rodu Alšů z Horout doplňuje nový článek z pera Václava Starého s názvem Příspěvek k rodokmenu rodu Alšů (s. 85-87). Autor v něm uvedl nové genealogické údaje čerpané z matrik a městských knih uložených v Okresním archivu v Prachaticích. Jedná se o děti Jakuba, Petra a Jana Alše, držitelů dvora v Horoutech. Poznathkou o nejstarších dějinách rodu Mikoláše Alše přibyla natolik, že by si daná problematika zasloužila monografického zpracování.

Nelze táz zapomenout na odpověď Herberta Pexy na recenzi Josefa Hejnice (H. Pexa, Peter von der Linden. Vom Linzer Bürger zum gadelten Gutbesitzer in Böhmen und Stifter des Klosters Forbes-Borovany, In: JSH, roč. LI/1982, s. 183), která se týká genealogických souvislostí dvou rodů z Lindy.

jlb

Prokop Málek:

SONDY POD POVRCH LÉKAŘSKÉ VĚDY, vyd. Avicenum, Praha 1982, 362 s.

Populárně - vědecká knížka o dějinách a vývoji lékařské vědy se též dotkla (s.303-308) symboliky lékařských odvětví, kongresů a vědeckých společností v souvislosti s hledáním symbolu pro transplantace. Autor nachází v heraldice řadu obecných figur, které by mohly symbolizovat transplantace (kentaur, sfinga, chiméra, orel, svouocasý lev

a další). V příloze dokumentuje tuto kapitelu znak Cerhovic 1, Řevnice 1 a Žebráku.

jlb

Vojtech Kepčan - Klára Krajčovičová:

SLOVENSKO V TIENI POLMESIACA, vyd. Osveta Martin 1983, 216 s., 16 barevných příloh.

Trvalé turecké nebezpečí a přímá okupace jižních částí Slovenska zanechaly v jeho dějinách, v duchovní i hmotné kultuře slovenského lidu hluboké stopy. Kromě obranných staveb lze najít ohlasy tohoto období i ve folklorní tvorbě slovenského národa - v četných pověstech, baladách, písničkách i v umělé tvorbě, v t.zv. historických zpěvech.

Autoři si jako hlavní cíl vytkli objasnit čtenáři nejdůležitější události z dob tureckého nadvlády, současně však chtěli i poukázat na složitou úlohu a situaci slovenského lidu v protiturecké obraně. Na konkrétních dějinných událostech jsou neobvykle zdařile znázorněny osudy poddaných i jejich vrchností, žijících a umírajících ve stínu tureckého půlměsíce.

Populárně - naučnou formou psaná kniha je doplněna četnými podobiznami proslulých i méně známých osobností tehdejší doby, vedenatmi měst a hradů, výjevy z bojů, obrazy zbraní a památkami materiální kultury. Atmosféra doby je výstižně podtržena úryvky ze starých kronik, listů a jiných pramenů materiálů. Bez významu nejsou ani v závěru uspořáданá chronologie událostí, slovníček osmanských termínů a architektonických výrazů a rejstřík jmen a míst. Cenný je pečlivý a obsáhlý seznam pramenů a literatury.

Kniha vychází k třistaletému výročí osvobození Vídně od tureckého obležení a porážky tureckých vojsk, vedených velkovezírem Karou Mustafou. Škoda jen, že nepatrný náklad - 2000 výtisků - zdaleka jistě neuspokojuje všechny zájemce o toto zajímavé a vzrušující období v dějinách našich národů.

St. Keršner

Ladislav Kochánek:

TISÍC ČESKOSLOVENSKÝCH NEJ, Albatros, Praha 1983, II.vyd., 205 s.

Známá Kochánkova kniha československých rekordů se letos dočkala druhého vydání, tentokrát v nakladatelství Albatros. Naše čtenáře asi nepřekvapí, že se do scuboru rekordů dostalo i několik heraldických a genealogických sbírek.

Tak na straně 166 si přečteme: "Největší sbírku znaků sestavil během 60 let svého života Karel Vyšín z Davle u Prahy. Sbírka obsahuje na 25 000 znaků rodových, městských, státních, cestovních a pod. a zahrnuje znaky z celé Evropy. Znaky jsou dokumentovány fotografiemi, kresbami, výstřížky. Sbírka je uchována v Ústředním státním archivu v Praze - Dejvicích pod názvem Vyšínova sbírka."

Strana 171 uvádí: "Unikátní úkol si vytkl Karel Liška z Radotína: nakreslit všechny znaky měst a městeček v ČSR a jejich pečetě. Zatím dokončil znaky Čech a Moravy v počtu 1200 znaků a asi 3500 pečetí z odhadovaného množství 7 - 8000 položek. Kromě toho souběžně nakreslil znaky a pečeti pro několik publikací a výstav. Jeho zásluhou vznikne v této oblasti jedinčité dílo."

Na téže straně se dále uvádí: "Nejdelení známou rodinnou kroniku uchovává M. Poláková ze Znojma. Je to dílo o 52 svazcích, které dohromady mají 16174 stran. Byla založena v roce 1934 a psána do r. 1958."

Na straně 174 je záZNAM: "Unikátní sbírku městských a rodových erbů lze vidět v Brdském památníku J.J. Ryby v Rožmitále pod Třemšínem. Sbírka, kterou před lety z habrového dřeva vyřezal místní občan Václav Kobrbatý, má 400 exponátů."

Z uvedeného je vidět, že i někteří naši heraldikové patří mezi sběratele - rekordmany.

V.W.

Květa Křížová - Sylvie Ostrovscká:

SBÍRKA PUŠKINOVÝCH PRÁTEL, Krajské muzeum Teplice, 1983, 56 s.

Katalog výstavy, která se konala v měsíci červnu až srpnu 1983 v Krajském muzeu v Teplicích. Katalog i samotnou výstavu připravily a uspořádaly PhDr. Květa Křížová (umělecko-historická část), vyběr a se-

znam exponátů) a PhDr. Sylvie Ostrovska (historická část).

Obě ženy už několik let pátraly a postupně zveřejňovaly výsledky průzkumu po portrétní sbírce ze zámku v Teplicích v severních Čechách, která se jako svou dostala v poválečných letech do depozitáře ve Veltrusích a na 13 dalších objektů. Na tolik míst se totiž rozkutálela rodinná obrazová sbírka hrabat Clary - Aldringenu z teplického zámku. Teplice byly počátkem 19. století jedním ze středisek kulturního života v našich zemích. Genealogické vazby na význačné ruské rody a vysočé politické osobnosti tehdejší Evropy přiváděly ke Clary - Aldringenům do Teplic řadu osobností, kteří se zde buď přímo nechali portrétovat nebo své portréty přivezli jako dary a věnovali hostitelům. že se jednalo o díla předních malířů našich a z německých zemí, není třeba pochybovat. Tak vznikla současná sbírka portrétů a miniatyr, mezi nimiž nechyběl ani nejbližší přítel básníka A.S.Puškina.

Katalog výstavy čítá 74 položek různých obrazů a fotografií, mezi nimiž dominují portréty příslušníků rodu Clary - Aldringenu, Picquemontů, Kutuzovů, Chitrovů, Tiesenhausenů, Stackelberků, Vjazemských, Tolstých a dalších. Postrádáme zde genealogické schema, které by ukázalo příbuzenské vazby mezi jednotlivými rody ve sbírce zastoupenými.

Ke cti nutno přičíst typograficky velmi dobrou úpravu a řadu kvalitních reprodukcí, mezi nimiž nechybí i barevné, rejstřík umělců, obsáhlý seznam použité literatury, ruské, anglické a německé resumé. Za takový katalog je nutno teplickým muzejníkům poděkovat.

Vilém Walter

Alena Horynová:

PORTRÉTNÍ MINIATURA VE SBÍRKÁCH STÁTNÍCH HRADŮ A ZÁMKŮ STŘEDOČESKÉHO KRAJE, Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje 1982, 42 s., 18 fotografií.

Obdobný charakter jako předcházející katalog má i práce Aleny Horynové o portrétní miniaturě ve sbírkách na státních hradech a zámcích Český Šternberk, Hořovice, Konopiště, Veltrusy a Žleby.

Práce je rozdělena do několika kapitol. Úvodní "Základní rysy vývoje portrétní miniatury" přináší stručnou historii portrétního miniaturního malířství v Evropě.

Další kapitola "Portrétní miniatura na státních zámcích Středočeského kraje" nás seznamuje s bohatstvím miniatur ve sbírkách uvedených hradů a zámků. Je rozdělena do podkapitol dle slohových období a v každém slohu vyzdvihuje nejvýznačnější díla jednotlivých expozic.

Erožuru uzavírá katalogový soupis (95 položek) všech miniatuktur (i těch, o nichž se z nedostatku místa v publikaci nepíše), které jsou v majetku shora uvedených objektů. Fotografická přloha na křídovém papíře přináší několik barevných i černobílých miniatuktur charakteristických pro různá slohová období.

Tento katalog může být i pomůckou genealogovi, zpracovávajícímu ikonografii jednotlivých rodů zde uváděných. Ale již na prvních stránkách soupisu vidíme, že autorce chyběl při určování jednotlivých portrétů genealog. Příliš často se v soupisu vyskytuje u popisu miniatuktur termín "Neznámý muž, žena, šlechtic" a p. Z celkového počtu děl zde uvedených, t.j. 95 ks, je to 55 neidentifikovaných ^{ho} portrétů. A to je příliš mnoho. Většina miniatuktur není starších 200 let. Při podrobném průzkumu a zjištění osudů jednotlivých děl, by se dala řada obrazů určit. Příkladem tohoto postupu jsou právě práce Květy Křížové a Sylvie Ostrovské, které genealogických poznatků využívají. I časová datace jednotlivých portrétů by mohla být přesnější; jen namátkovým srovnáním s předchozím katalogem K.Křížové a S.Ostrovské, vidíme v díle Horynové na př. u fotografie miniatury č. 14 - M.M.Daffinger - Edmund Clary - Aldringen rozdíl v dataci 6 let, za jménem zobrazeného otazník, ač na zadní straně obrazu je zobrazený jmenován; v dataci se příklá-ním k roku 1841, tak jak jej uvádí Křížová.

Fotografie č. 4 je uváděna jako portrét neznámého šlechtice, dle fyziognomie přesně určíme, že se jedná o některého z Habsburků. Dracounová hvězda velkokříže Vojenského řádu Marie Terezie nám pak napoví, že jde o císaře Josefa II. Datace portrétu k roku 1790 nebude přesná vzhledem k věku zobrazeného i roku jeho úmrtí, pokud jde ovšem o autentický portrét. Vyskytuje se ovšem i řada pozdějších kopí, kterým by letopočet 1790 odpovídalo.

Závěrem uvádím seznam identifikovaných portrétů s přibližnou datací jejich vzniku jako pomůcku pro genealogy, zabývající se rody zde uváděnými:

č.katalogu

14	hr. Karel Zichy	1820
15	Carolina v. Walsegg prov. Šternberková	1830
16	Sidonie Lobkovicová provd. Pálffyová	1835
18	Zdeněk ze Šternberka	1840
19	Terezie Šternberková roz. Stadionová	1840
23	hr. Vilém Sickingen	1840 - 50
24	M. Khevenhüllerová a R. Khevenhüller	1847
25	Leontina Fürstenbergová a Sigm. Khevenhüller	1847
26	hr. Carolina Sickingenová	1859
28	Leontina Fürstenbergová roz. Khevenhüllerová	1860
40	Gertruda von Hanau	1827
44	císař František I.	1808
46	arcivév. Antonín Habsburský	1825
48	císařovna Marie Anna	1836
50	Bedřich Vilém IV.	1850
51	císařovna Marie Terezie brazilská	před pol. 19.st.
53	Abdul Azis sultán	1860
58	hr. Kinský	kol r. 1900
59	František Ferdinand d'Este s dcerou	poč. 20. stol.
67	Josef II.	1770 - 80
68	Carl Friedrich Christian	1787
69	Karel a Mořic Clary - Aldringenové	1790
71	tablo se 7 miniaturami členů rodu Chotků a Clary - Aldringenů	1780 - 1840
72	hr. Mořic Clary - Aldringen	konec 18. st.
73	hr. Karel Clary - Aldringen	před r. 1800
74	hr. Mořic Clary - Aldringen	před r. 1800
75	tablo s portréty rodu Chotků	přelom 18. a 19. st.
76	Tiline de Ligne	poč. 19. stol.
78	Leontina a Edmund Clary - Aldringenové	1832
79	Eufemie a Wilhelmina Clary - Aldringenové	1832
80	Edmund Clary - Aldringen	1835
82	Eva Eusebie z Lobkovic	kolem r. 1608
85	hr. G.B. Neipperg	kolem r. 1740

86	Terezie Fr. Neippergová	kolem r. 1740
89	Jeroným Colloredo - Mansfeld	poč. 19.stol.
91	Franz Colloredo - Mansfeld	před r. 1820
92	Vilemína Colloredo - Mansfeld a Lotte Kinská	2.čtvrt. 19.st.
93	př Stanglerová	kolem r. 1830
94	J. Stangler	kolem r. 1830
95	hr. J. Nimptsch	1849

Věříme, že dalším umělecko-historickým zkoumáním vystoupí z anonymity aspoň část z 54 dosud neurčených portrétů.

Vilém Walter

Jan Durdík:

MEČ A DÍKA, Katalog výstavy historických chladných zbraní. Vydal Vojenský historický ústav, Praha 1983, 32 s., 7 fotografických příloh.

Katalog výstavy, která je letos instalována v prostorách Vojenského muzea v Praze na Hradčanech, sestavil vědecký pracovník VHÚ Praha PhDr. Jan Durdík CSc.

V úvodní kapitole se seznámíme s vývojem chladných zbraní, které autor rozděluje do několika kategorií, které přehledně doplňuje charakteristickými rozpoznávacími znaky. Pak následuje katalogová část čítající 285 položek chladných zbraní - mečů, šavlí, rapírů, kordů, palasů, tesáků, dýk a dalších.

Nás bude zajímat odborný popis zbraní u jednotlivých katalogových čísel, z něhož se dovídáme, že řadu zbraní tvoří honosné kusy, někdy zhotovené na zakázku pro vysoké vojenské hodnostáře. Část vystavených zbraní nese znaky panovníků, států a monogramy vladařů. Některé kusy jsou zdobeny rytým věnováním, hesly a znaky majitelů. Zbraní s heraldickými motivy jsem napočítal 50 a hude jich možná i více.

Namátkou upozornuji na nejjazímací:

Kat.č. 19 - ceremoniální meč Fridricha vévody Würtenberského (1593 až 1608)?, který nese ryté znaky vévody a jeho chotí Sabiny z Anhaltu. Druhá strana meče nese jména a data jejich 13 dětí

Kat.č. 20 - tvoří čepel ceremoniálního meče ke korunovaci Leopolda II. na českého krále r. 1791

Kat.č. 85 - palas rakouský kyrysnický vz. 1769, na čepeli rytiny a

znak Schönbornů

Kat.č. 101 - palaš hanoverské (anglické) jízdní gardy, kolem r. 1800.
Nese nápis: Garde zu Pferde, monogram G III (Georg III. - angl. král)
a heslo Podvazkového řádu.

Kat.č. 143 - hulánská šavle pluku Schwarzenberg, 1794. Na čepeli vyryta část schwarzenberského znaku a nápis "Valcant Huginski Capitaine des Uhlan Schwarzenberg 1794".

Kat.č. 181 - šavle důstojníka pandurů, 1747. Čepel s rytinami a nápisem "Si deus Pro Nobis", uheršský znak, "Quis Contra Nos / Pugno Pro Patria", hajduk se šavlí

Kat.č. 251 - mlá porcovací lovecký s pochvou. Praha ?, 1. třetina 18. st. Jilec a kování pochvy s bohatými reliéfy loveckých motivů a znakem Lobkoviců.

Kat.č. 275 - pamětní honosná šavle v kazetě. Mohuč 1834. Čepel damasková s ornamenty, císařský znak, nápis. Vykládáno barevnými kameny.

Kat.č. 276 - souprava čestné šavle a kordu v kazetě. Toledo kolem r. 1900. Dar důstojníků španělského 12. jezdeckého pluku lusitánského titulárnímu majiteli Fr. Ferdinandu d'Este.

Kat.č. 279 - šavle honosná generála Schlicka. Kolem r. 1820-30. Čepel orientální s erbem a nápisem "Fr.G.Schlick zu Passau u. Weiskirchen".

Fotografická dokumentace katalogu je nekvalitní, proto je nutno ke studiu shlédnout zbraň v originále na výstavě. Některá čísla fotografií neodpovídají číslům u popisu.

V. Walter

Ivan Koláčný:

ODZNAK BRNĚNSKÉHO ÚSTAVU ŠLECHTIČEN PANNY MARIE ŠKOLSKÉ, In: Drobná plastika, roč. 19, 1982, č.2-3, s.78-89.

Dvojčíslo 2 - 3/1982 přináší studii člena našeho klubu Dr. Ivana Koláčného z Brna k historii řádového odznaku této kdysi významné brněnské instituce. V úvodních odstavcích se autor stručně zabývá dějinami ústavu, věnuje pozornost zakladatelce Františce Františce Magnisové, popisuje budovu ústavu a ústavní znak. Po vysvětlení schema organizače ústavu následují už popisy jednotlivých variant řádového odznaku dle dochovaných exemplářů v jednotlivých sbírkách i podle historic-

kých vyobrazení.

V reprodukci spatříme zlatý odznak šlechtických členek řádu, stříbrný odznak občanských obročnic - starší typ, stříbrný odznak občanských obročnic - novější typ. Dokládá, že na našem území jsou v současné době dochovány čtyři stříbrné odznaky určené občanským prebendistkám a jeden odznak zlatý pro aristokratku. Všechny jsou z 19. století a autor se domnívá, že při výrobě šlo většinou o kusovou výrobu jednotlivých exemplářů. Mimo to je dochován na území Rakouska nebo NSR brilliantový odznak poslední představené ústavu, který je reprodukovan v Procházkově knize o rakouských řádech. Domníváme se, že autor při popisu jednotlivých variant řádového odznaku měl vždy uvést též místo, kde se varianta nachází, pro případné budoucí srovnání a studium. Do úvodního popisu ústavního erbu (s.79) je nutno doplnit, že "stojící dívka před Pannou Marií", jak uvádí autor, je sama Panna Marie, kdežto sedící žena je sv. Anna, její matka s knihou v ruce, která ji učí číst. Na některých variantách znaku bývají obě ženy sedící. Barva pole středního štítku je modrá.

K označení světské nadace šlechticen "Mariánská škola" se často používá nesprávný název Ústav Marie Školské, který vznikl při úřední činnosti za první republiky nepochopením původního německého názvu Maria Schul.

Závěr studie tvoří poměrně chudý poznámkový aparát a citovaná literatura, v níž postrádáme práci věnující se ústavu, zejména práci Wodiczkovou, Voldánovu, Svobodou novoměstský listinář, Erbovní knížku na rok 1940. Značné množství materiálu autor opomněl ve fondech F 71 a F 21 v SOA v Brně. Práci však hodnotíme jako zdařilou a průkopnickou a přejeme autorovi objevy dalších odznaků, které budou dochovány v některých šlechtických hrobkách.

V. Walter

Označky a insignie brněnského ústavu šlechticen.

Zprávy brněnské pobočky ČSN č.48 - září 1983, otiskují čtyřstránkové resumé přednášky Dr. Ivana Koláčného, kterou proslovil na členské schůzi pobočky 7.4.1983. Obsah přednášky doprovází černobílá kresba znaku a stříbrného odznaku členek nadace.

V.W.

Mojmír Švábenský:

FRANTIŠEK ZVOLSKÝ, POZNÁMKY A DOPLŇKY KE ZNAKŮM MORAVSKÝCH MĚST A MĚSTEČEK sešit II. In: Vlastivědný věstník moravský, roč. XXXV/1983 č.2, s.251-252.

Druhé číslo letopočtu přináší v recenzní části obsáhlé hodnocení námě vydané publikace.

Autor recenze se ztotožňuje se závěry Františka Zvolského, zejména s jeho kritickým hodnocením práce komise pro znaky měst při Archivní správě ministerstva vnitra. Navrhoje, aby před schválením určitého městského znaku byla jeho podoba konzultována v širší odborné veřejnosti prostřednictvím časopisů Národní výbory a Archivní časopis, za což se i my přimlouváme.

V.W.

Gustav Kadlec:

HERALDICKÁ POZNÁMKÁ KE VZTAHU PERNŠTEJNŮ KE SLOVENSKU, In: Zprávy Klubu přátel Pardubicka XVIII/1983, č.5-6.

Uvedená statě poukazuje na dvě ženy z uherských rodin, které nacházíme v genealogii Pernštejnů. Prvou je Magdalena Szekelyová, třetí manželka Jana Bohatého z Pernštejna, druhou pak Alžběta Thurzová, provdaná za Jaroslava z Pernštejna.

Uherský původ dvou manželek Pernštejnů byl již v minulosti předmětem značného zájmu (viz Moriz Wertner, "Magdalena Zeklovna z Ormuzdu", Monatsblatt Adler, díl IV/1897, č.22; tentýž, Beiträge zur Geschichte der Szekely von Fridau-Ormosd, Monat. Adler, díl IV/1897, č.24).

Článek shrnující základní údaje o obou rodinách a jejich znacích doprovází dvě celostránkové kresby znaků Szekelyů de Ormuzd et Köwend a Thurzů de Bethlenfalva.

V.W.

ZPRÁVY KLUBU PŘÁTEL PARDUBICKA, roč. 18/1983, č.9-10.

Několik článků v tomto čísle je věnováno částečně genealogii. Upozorňujeme na ně:

S. 221 - J. Kotyk: Mistr Paul, mistr Jiřík a pernštejnské Pardubice. V poznámkovém aparátu k tomuto článku (pozn. 23) upozorňuje autor na rodinnou kroniku rodu Orelských ze Sán, původně Michálků z Orlí, kterou v rukopise zpracoval Ing. František Michálek z Bratislavky, člen KPP.

S. 227 - Ing. Fr. Michálek: Polyxena, první dáma království. Šesté pokračování Michálkova seriálu nám přibližuje dceru Vratislava z Pernštejna a Marie Manrique de Lara - Polyxenu (1566-1642), která se stala nejvýraznější osobností z dětí Vratislava z Pernštejna. Autor připomíná, že se Polyxeně věnoval ve své práci "Ženy české renesance" (Praha 1977) známý český historik tohoto období Josef Janáček.

S. 230 - Ing. G. Kadlec: Jindřich ml. Kustoš ze Zubřího a Lipky. Informativní článek založený na dostupné literatuře o Jindřichovi ml. Kustošovi, královském místodržícím a podkomořím králové, majiteli panství Nový Studenec a Doubravice nad Úpou. Článek končí údajem, že rod Kustošů vymírá hr. Ferdinandem Filipem dne 24.5.1894. Přílohou k článku je kresba původního znaku Kustošů ze Zubřího, doplněná popisem původního znaku, polepšeného znaku z r. 1630 a hraběcího znaku z roku 1725.

V. W.

Josef Michal:

Z DĚJIN HRÁDKU BUKOVCE - LÍSKU A VSI BUKOVA (okres Žďár nad Sázavou).
In: Vlastivědný věstník moravský, roč. XXXV/1983, č. 2, s. 175-183.

Filnářkovský pojatá vlastivědná studie s častými exkurzemi, které se týkají archeologie, kampanologie, epigrafiky, kronikářské tradice a též heraldiky a genealogie. Základní osnovu studie tvoří sledování posloupnosti držitelů hrádku Bukovce. U některých držitelů autor uvádí znak, většinou bez udání pramene. Z díkce však poznáváme Filnářkovo dílo. Jedná se o znaky Jana Radešinského z Radešovic na Radešíně a Petra Čížovského z Čížova.

Jsou zde též uvedeny některé heraldické památky: popis a málo zřetelná fotografie štítové pečeti Demetera z Bukové, erbu křídla, z roku 1285, opět bez udání pramene (dodávám, že z listiny CDM 296 V 5), náhrobky Jana Radešinského z roku 1603 a Petra Čížovského z

roku 1608v bukovském kostele (erb Čížovského byl též na smírčím kameni na místě jeho vraždy), pernštejnský znak na zvoně v bukovském kostele z roku 1530 a popis pečeti roženské rychty (typář z roku 1692).

Pro genealoga je významný seznam usedlých rolníků v Bukově podle lánského rejstříku z roku 1675 a familiantů z roku 1787. U svobodnického rodu Oulehlů z Habří je třeba opravit údaj nejstarší zmínky na rok 1516 (viz Genealogická a heraldická ročenka 1978 Brno, s.54).

Práce tchoto druhu jistě najdou oblibu u moravské vlastivědné veřejnosti. Je třeba se však vyvarovat povrchnosti, jak po stránce obsahové, tak i formální.

jlb

DROBNÁ PLASTIKA, roč. 20/1983, č.1, s.10.

Orgán České společnosti přátel drobné plastiky otiskuje na straně 10 prvního čísla r. 1983 vzpomínkový článek Václava Hrušky k nedožitým devadesátinám Václava Kotrbatého (nar.12.9.1892 v Rožmitále p. Třem.), význačné kulturní osobnosti Podhradská. Kotrbatý vynikal jako sběratel mincí a odznáku, ale především rukodělným talentem. Stal se z něj uznávaný řezbář. Heraldiky těší, že si ke své tvorbě vybral příčné znaky našich měst, které dovedně vyřezával z habrového dřeva. Vytvořil jich mnoho set. 354 znaku je vystaveno v ucelené Kotrbatého expozici v rožmitálském městském památníku Jana Jakuba Ryby.

Článek je doplněn seznamem přednášek, které V. Kotrbatý proslovil pro členy Čs. společnosti přátel drobné plastiky v letech 1941-1951 a fotografiemi Kotrbatého řezeb.

V. W.

Z příruček Státního oblastního archivu v Brně.

Počátkem června 1983 převzal Státní oblastní archiv v Brně od pozůstalých po heraldiku Františku Zvolském písemnosti a sfragistický materiál, který Zvolský soustředil jako podklad pro své studie.

Základem písemné části pozůstalosti jsou 4 kartony korespondence s moravskými městy a městečky, převážně z let 1945-1946, kdy F. Zvolský připravoval k tisku knihu o znacích moravských měst, ojediněle sahají-

cí až do roku 1982. Jednotlivé složky, uspořádané abecedně podle korespondentů, obsahují i výpisky ke znakům a pečetím, ojediněle kresby, fotografie a negativy. Na tuto korespondenci navazuje několik desítek samostatně uložených otisků a odlitků pečetí.

Další větší částí pozůstalosti jsou čtyři krabice abecedně řazených otisků pečetí českých měst a městeček, pořízených většinou pomocí originálního typáře a proto skutečně kvalitních. Další materiál k připravované knize o znacích českých měst a městeček, kromě několika málo negativů, i vlastní rukopis českých znaků, který měl pravděpodobně Zvolský v letech 1948-1949 připravený (část dokonce byla vydána), však v pozůstalosti chybí.

Dále je v předaném celku složka drobných poznámek k českým městům a městečkám, složka výpisků a kreseb několika znaků šlechtických a několik desítek otisků pečetí cechovních, vesměs sebraných jen náhodně a nesystematicky.

Celá písemná pozůstalost Františka Zvolského byla v létě 1983 ve Státním oblastním archivu v Brně zpracována, krabice s otisky pečetí jsou doplněny jejich seznamy, umožňující rychlou orientaci po materiálu. Pozůstalost je v souladu s badatelským rádem archivu přístupná zájemcům.

Š-n

Z připravovaných knih.

Západočeské nakladatelství v Plzni vydá v roce 1984 knihu Jana Pelanta, Znaky a pečetě západočeských měst. Kniha bude obsahovat popisy znaků (včetně jejich vývojových fází) a všech známých pečetí a razítka se znakem 126 měst a městeček Západočeského kraje, doplněných kresbami znaků. Kniha naváže na publikaci Západočeská města, obsahující stručné dějiny těchto měst a přehled literatury k jejich vývoji i současnosti, kterou připravuje k vydání Okresní archiv v Chebu.

Š-a

KRONIKA

Za Prof. MUDr. Antonínem Heincem, DrSc.

Dne 24. srpna 1983 zemřel v Olomouci po dlouhé těžké nemoci ve věku 68 let univerzitní profesor MUDr. Antonín Heinc DrSc., přednosta olomoucké oční kliniky.

Vedle náročného povolání si našel chvíle pro genealogická pátrání. Jeho hlavním zájmem byly dějiny vlastního rodu. Obec moravských genealogů a heraldiků bude na něho vzpomínat jako na pokračovatele tradice organizovaného rodopisu v Olomouci, zakládajícího člena a prvního předsedu bývalé olomoucké pobočky GHSP.

Čest jeho památce!

AKTUALITY

Olomoucké jubileum.

V tomto roce uplynulo 100 let od založení Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci, v jejímž rámci působí genealogicko-heraldická sekce. Tuto významnou událost bychom chtěli připomenout zveřejněním znaku GH- sekce, který tvoří medro-zlatě půlený štít, vpravo z dálíci čáry vystupuje korunovaná červeno-stříbrně šachovaná orlice se zlatou zbrojí a červeným jazykem, vlevo je lípa přirozených barev.

K výročí společnosti - nositelce svébytných moravských kulturních tradic - srdečně blahopřejeme.

red.

Jarní schůzka zástupců GH organizací v Olomouci dne 16.4.1983.

Zástupci našich GH organizací z Prahy, Jílového, Brna, Žatce nad Orlicí, Ostravy a Olomouce se sešli na pravidelné schůzce opět v přívětivém prostředí v Olomouci. Tato setkání se stala již malou tradicí a užitečnou výměnou informací a názorů.

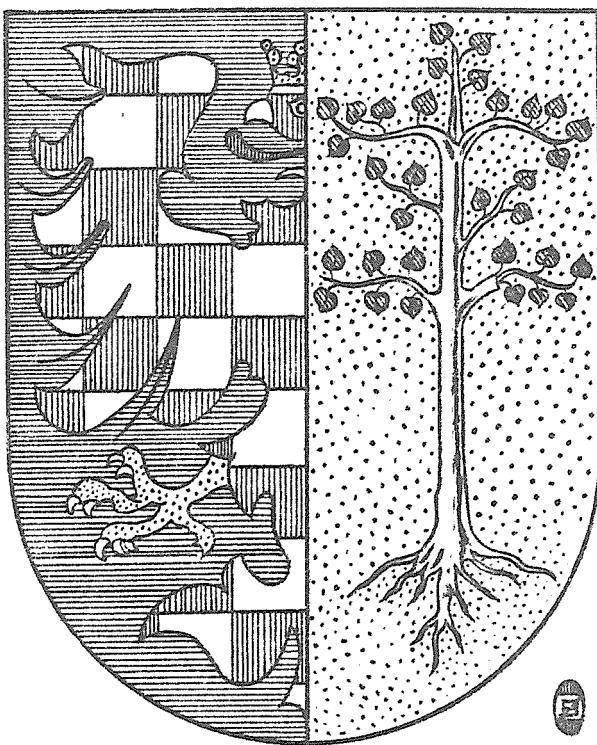
Prvý bod jednání byl proto vyhrazen vzájemným informacím o činnosti jednotlivých organizací. Předseda ostravských genealogů a heraldiků zezruba informoval o přípravě II. setkání v Ostravě. S velkou pozorností byl vyslechnut návrh kolegů z Jílového na vytvoření pracovních skupin, které by se věnovaly vybraným problémům heraldiky a genealogie (srov. Heraldika a genealogie - zpravodaj České heraldické a genealogické společnosti, 1983 1. ad.). V diskusi byly probrány zkušenosti s týmovou prací v jednotlivých kolektivech a zejména s organizačními potížemi této formy práce.

Odpolední část programu byla věnována prohlídce přemyslovského paláce a erbovního sálu v budově bývalého kapitulního děkanství.

Nová pohlednice s heraldickým námičtem.

Moravská užitá heraldika byla rozmnožena v létě t.r. o novou pohlednicí o rozměrech 148 x 105 mm, která obsahuje znaky okresních

ZNAK GH - SEKCE
VSMO-OLOMOUC

měst Jihomoravského kraje (Blansko, Břeclav, Gottwaldov, Hodonín, Jihlava, Kroměříž, Prostějov, Třebíč, Uherské Hradiště, Vyškov, Znojmo, Žďár n.S.) a krajského města Brna. Pohlednice vydalo nakladatelství Panorama Praha a vytiskla Severografie Velký Šenov.

Autoru K.Slavíkovi se podařilo vytvořit esteticky působivý celek. U kresby znaku Brna se přidržel oficiální verze, ostatní znaky též dobré kresebně zvládnuté pojal v jednotném štítu španělského tvaru.

Z věcného hlediska se však dopustil závažné chyby u znaku města Blanska - stříbrná věž v červeném poli. Tintury znaku, které do literatury uvedl J.Louda¹, nemají oporu v pramenech a svědčí o tom, že autor pohlednice nezná základní dílo o městské heraldice Jihomoravského kraje.² Navíc Blansko od roku 1979 užívá nový znak³, který nabyl právní platnosti 15.4.1982.⁴

Symboly našich měst si zaslouží, aby byly užívány v historicky správné a právně platné podobě, což vyžaduje od autora užité heraldiky pečlivou přípravu podkladů a nikoliv nějaké opisování z knih pro děti. Vždyť prostřednictvím těchto kreseb se městské znaky dostávají po povědomí široké veřejnosti. Ofenzivnější úlku by měla sehrát strážkyně správného užití městských znaků - komise pro znaky měst při Archivní správě ministerstva vnitra ČSR.

Poznámky:

- 1) J.Louda - J.Herďík, Česká města, Státní nakladatelství dětské knihy, 1.vyd., Praha 1964 s.262; 2.vyd. Albatros Praha 1974 s.272. Též J.Louda, Znaky československých měst, Mladá fronta 1.vyd., Praha 1972, s.21, tab.1; 2.vyd. Mladá fronta, Praha 1975, s.25 tab.2.
- 2) J.Dřímal - I.Štarha, Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček, Blok, Brno 1979, s.57-58, tab.V.
- 3) I.Štarha, Povýšení Blanska na město a nový městský znak, In: Vlastivědná ročenka 1980 OA Blansko, s.9-10.
- 4) F.Zvolenský, Znaky moravských měst a městeček (poznámky a doplnky) sešit 2, vyd. GHK Brno, Brno 1982, s.7-8.

Jiří L.Bílý

Výzva ke spolupráci.

Při pobočce Heraldika České numismatické společnosti pracuje Bibliografická skupina, která si vytála za cíl komplexně zpracovat anotovanou bibliografií české heraldiky za léta 1901-1980. Dosavadním výsledkem jejich práce je I. díl Bibliografie české práce heraldické 1901-1980, který obsahuje tematicky zpracované záznamy z profesionálních periodik, který již z velké části vyšel.

Hlavní část úkolu před skupinou teprve stojí a proto vyzýváme všechny vážné zájemce o tuto práci z našich řad, kteří by na této zajímavé práci se chtěli nebo mohli zúčastnit. Přispěj tak k dílu, které je tak potřebné. Zájemci se mohou přihlásit na adresu Prof. Pavel Palát, Libeň 36, 252 44 Psáry.

Nezaměnitelnost dějin.

Deník Lidová demokracie 30.9.1983 přináší ve své příloze "Neděle s LD" článek známého heraldika Karla Lišky, který pod uvedeným názvem pojednává o znacích našich pohraničních měst a o jejich českém původu. Stať je doplněna třemi autorovými kresbami pečetí Chomutova, Trutnova a Litomyšle.

V. H.

Heraldika v rozhlasu.

Dne 10.11.1983 v 8 hod. jsme mohli možnost slyšet o heraldice z rozhlasových přijímačů. Stanice Praha v pořadu "A léta běží..." uvedla medailonek s olomouckým heraldikem Jiřím Loudou.

red.

Genealogická zpověď Vladimíra Kejly v Televizním klubu mladých.

V pořadu ostravského vysílání Televizního klubu mladých vyprávěli o svém koníčku - genealogii - dva zástupci Klubu genealogů a heraldiků v Ostravě - předseda klubu Vl. Kejla a student 4. roč. filosofické fakulty University Palackého v Olomouci Ludovít Szabó. Populární formou přiblížili mladým posluchačům v klubu podstatu

genealogie a ukázkou vlastní práce přesvědčil Vl. Kejla přítomné o důležitosti snahy vědět o svých předcích co nejvíce.

Rod Kejlů pochází z Rakovnicka, z Lubně. Nejstarší předek je zde zjištěn k r. 1628. Kejlové zde zastávali funkce rychtářů. Několik zmínek o Kejlesch je v Kočkových "Dějinách Rakovníka". Další členové rodu se věnovali zemědělství. Do dnešních dnů má Vl. Kejla ve svých vývodech zachyceno na 1300 členů rodu Kejlů a spřízněných osob. Nejnovější rodové souručenství Kejlů čítá asi 300 osob, z nichž nejvzdálenější příslušník rodu žije v Argentině, početná kolonie Kejlů je v Jugoslávii.

Úsměv posluchačů vyvolá Kejlova vzpomínka na Mariánu Kroutilovou, členku rodu, která jako porodní bába v Ivanovicích na Hané pomohla na svět rekordnímu počtu 5000 novorozenat, za což obdržela od císaře Františka Josefa Záslužný kříž.

Ovšem genealogie není jen koníček a zábava, ale též tvrdé studium staré němčiny a latiny, kurentu a p. Aby badatel dosáhl takového výsledku, jako má nyní předseda ostravského klubu V. Kejla, je potřeba mimo nutných znalostí též spousta času strávená nad matrikami a dobovými dokumenty. A k tomuto závěru dospěl i celý pořad vysílaný 1.11.1983 v 18,30 zásluhou ostravské televize. Snad mohlo být více řečeno o činnosti celého ostravského klubu, o činnosti heraldiků - ochránců památek a kulturních hodnot - a výbec o celém dění v tomto oboru u nás.

V. Walter

Heraldika a současnost.

Okresní výbor Svazu československo-sovětského přátelství v Prostějově a Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci uspořádali v měsíci říjnu a listopadu 1983 v předsáli prostějovského kina Metro-70 výstavu heraldických kreseb a ex libris z tvorby B. Štorma z let 1931 až 1952 a Z.M. Zengra od roku 1935 po současnost. I když jde jen o malý ukázkový vzorek z mnohočetné výtvarné i odborné heraldické práce, dá nám výstava jasnou představu o zapojení a užití heraldiky v současné socialistické společnosti.

Ze Zengrovy tvorby posledních let vynikají zde v originále vy-

stavené znaky sovětských měst - Moskvy, Leningradu, Volgogradu, Kaliningradu, Kišiněva, Sevastopolu i další znaky zemí sov. tábora. Pozemnosti si zaslouží i dva panely s t.zv. užitou heraldikou, provedenou dle návrhů Zengrových.

Exponáty na výstavě pocházejí jednak z vlastních sbírek Z.M. Zengra (vlastní kresby a Štormovy ex libris), jednak ze sbírky prostějovského bibliofila Václava Baštince, který zpracoval též libretový text výstavy.

Na vernisáži dne 26. října 1983 se sešli zástupci prostějovských bibliofilů, brněnského GH klubu a heraldické sekce VSM v Olomouci. Z.M. Zenger se omluvil pro nemoc. Úvodním slovem přivítal přítomného předsedu ČNS, pobočky v Olomouci Berthold Zankel. Po jeho projevu následovala prohlídka výstavy za doprovodného slova V. Baštince. K propagaci výstavy byla vydána třídlílná vkusná a dotře graficky zpracovaná pozvánka, z níž se dovíme základní údaje o obou protagonistech, spatříme na ní ukázky jejich prací, stát Z.M. Zengra o heraldickém ex libris a závěrečnou pointu prostějovského bibliofila Josa. Glivického.

V. Walter

Dějiny obce Křtin.

V roce 1987 uplyne 750 let od první zmínky, kdy Křtiny vystupují z temnot dějin. Roku 1237 daroval Přemysl, moravský markrabě obec Křtiny zábrdovickému klášteru, což bylo potvrzeno zvláštní bulou papeže Řehoře IX. Mezi darovanými 23 obcemi je uváděno i jméno KIRTINA, které nesporně patří Křtinám. Křtiny jsou zajisté starší obcí, vždyť k roku 1210 je datována listina, ve které se říká, že manželka lva z Klebovka, mocného šlechtice na dvoře brněnských Přemyslovců - Rajška, založila ve Křinském údolí kostel a klášter pro premonstrátský řád. Ovšem poprvé je obec Křtiny připomínána až v roce 1237.

Rada MNV ve Křtinách rozhodla, že k tomuto výročí v dějinách obce vydá knihu "Dějiny Křtin a okolí". V publikaci budou i základní historické údaje o okolních obcích Habřívce, Březině, Proseči, Lhotkách, Bukovině a Bukovincu. Dále nechá rada MNV razit památní bronzovou medaili k tomuto výročí.

Na knihu i medaili je vypsána subskripce a zájemci se mohou
pisemně přihlásit na MNV Křtiny, PSČ 679 05, okr. Blansko.

redakce

Úprava rukopisu

K otištění se přijímají příspěvky členů Genealogického a heraldického klubu DK ROH Královopolské strojírny v Brně, případně i práce nečlenů. Redakční rada si vyhražuje právo zkrátit zaslany příspěvek, aniž by se tím narušil jeho smysl. Závažnější zásahy do textu lze provést jen s vedomím autora.

Za správnost a původnost článků odpovídají autoři. Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Citace - musí odpovídat ČSN 01 0197. U citací knih se uvádí jméno autora, název díla, místo a rok vydání, číslo a strana, která se citace týká.

U časopisů nejdříve jméno autora článku, název článku, název časopisu, ročník, rok vydání, číslo a strana.

U pramenů uvádíme nejdříve instituci, kde je pramen uložen, fond a číslo, pod kterým je uložen, příp. bližší označení - karten, svazek, folio, strana apod.

Citace se uvádějí vždy v původním znění a v původní řeči, citace v jiné abecedě než v latince se přepíše do latinky.

Úprava strojopisu - příspěvek musí být napsán psacím strojem s normálními typy /ne perličkou/ na bílém papíře formátu A4 jen po jedné straně.

Na jednom řádku smí být nejvýše 60 úderů včetně mezer. Stránka smí obsahovat nejvýše 30 řádků. Kresby musí být předem konsultovány s redakční radou. Příspěvky musí být odevzdány ve dvou kopíech a nejsou honzrovány.

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ INFORMACE

Vydává jako interní tisk pro potřebu členů v nepravidelných lhůtách Genealogický a heraldický klub při DK ROH Královopolské strojírny v Brně, Palackého 76.

Odpovědný redaktor: František Špírk

.

Redakční rada:

JUDr Jiří L. Bílý, PhDr Adolf B. Král CSc., PhDr Tomáš Krejčík /výkonný redaktor/, PhDr Ivan Štarha, Vilém Walter.

Kresba na obálce: Jiří Louda

Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členáckého příspěvku.

Povolenlo odborem kultury JmKNV č.j. kult. 496/83 -dr. Ne
12. 12. 1983